

Opettajankoulutukseen kuuluvan ohjatun harjoittelun selvitysraportti

Opetusministeriön työryhmämuistioita ja selvityksiä 2007:19

Opettajankoulutukseen kuuluvan ohjatun harjoittelun selvitysraportti

Opetusministeriön työryhmämuistioita ja selvityksiä 2007:19

OPETUSMINISTERIÖ

Undervisningsministeriet

MINISTRY OF EDUCATION

Ministère de l'Éducation

Opetusministeriö / Undervisningsministeriet

Koulutus- ja tiedepolitiikan osasto / Utbildnings- och forskningspolitiska avdelningen

PL / PB 29

00023 Valtioneuvosto / Statsrådet

<http://www.minedu.fi/julkaisut>

Yliopistopaino / Universitetstryckeriet, 2007

ISBN 978-952-485-339-2 (nid./htf)

ISBN 978-952-485-340-8 (PDF)

ISSN 1458-8102

Opetusministeriön työryhmämuistioita ja selvityksiä/

Undervisningsministeriets arbetsgruppspromemorior och utredningar 2007:19

Kuvailulehti

Julkaisija
Opetusministeriö

Julkaisun päivämäärä
6.2.2007

<p>Tekijät (toimielimestä: toimielimen nimi, puheenjohtaja, sihteeri)</p> <p>Professori Pertti Kansanen Vararehtori Teuvo Pohjolainen Rehtori Teuvo Ropo</p>	<p>Julkaisun laji Opetusministeriön työryhmämuistioita ja selvityksiä</p>			
	<p>Toimeksiantaja Opetusministeriö</p>			
	<table border="1"> <tr> <td data-bbox="874 412 1169 472"> <p>Toimielimen asettamispv 23.5.2006</p> </td> <td data-bbox="1171 412 1437 472"> <p>Dnro 42/040/2006</p> </td> </tr> </table>	<p>Toimielimen asettamispv 23.5.2006</p>	<p>Dnro 42/040/2006</p>	
<p>Toimielimen asettamispv 23.5.2006</p>	<p>Dnro 42/040/2006</p>			
<p>Julkaisun nimi (myös ruotsinkielinen) Opettajankoulutukseen kuuluvan ohjatun harjoittelun selvitysraportti (Utredningsrapport om den handledda praktiken i lärarutbildningen)</p>				
<p>Julkaisun osat Muistio + liitteet</p>				
<p>Tiivistelmä</p> <p>Opetusministeriön asettaman työryhmän tehtävänä oli selvittää yliopistojen opettajankoulutukseen kuuluvan ohjatun opetus-harjoittelun kehittämistä ja harjoittelun toteuttamista kunnan koulutoimessa. Edelleen tehtävänä oli laatia yhteenveto harjoittelun nykikäytänteistä ja niistä saaduista kokemuksista, arvioida harjoittelun sisällöllisiä ja rakenteellisia kehittämistarpeita ja tehdä ehdotus siitä, minkälaiset harjoittelun toteutuskäytännöt parhaiten palvelevat opettajankoulutusta. Selvityksessä tuli esittää erilaisia menettelyjä harjoittelun toteuttamiseksi kunnan koulutoimessa ja arvio niiden tarkoituksenmukaisuudesta; esittää eri menettelyjen henkilöstö- ja kustannusvaikutukset sekä kuntien koulutoimen että yliopistojen ja niiden harjoittelukoulujen kannalta, edelleen myös opiskelijoiden ja oppilaiden kannalta; ottaa huomioon kiinteistökysymykset ja mahdolliset säädösmuutostarpeet.</p> <p>Työryhmä kuuli järjesti kuulemistilaisuuden, johon kutsuttiin yliopistojen opettajankoulutuksen, harjoittelukoulujen ja opiskelijoiden edustajia sekä muita alan keskeisiä yhteistyötahoja. Työryhmä perehtyi myös opettajankoulutuksen kotimaisiin ja kansainvälisiin arviointeihin sekä viimeaikaiseen alueen tutkimukseen.</p> <p>Selvityksen taustaksi on laadittu yhteenveto suomalaisen opettajankoulutuksen vahvuuksista. Tällaisia ovat opettajan ammatin suuri suosio nuorison keskuudessa sekä korkea arvostus yhteiskunnassa, suomalaisen opettajankoulutuksen korkea koulutustaso, ohjatun opetusharjoittelun systemaattinen toteuttaminen ja integraatio opettajankoulutuksen kokonaisuuteen sekä välitön mahdollisuus tohtoriopintoihin.</p> <p>Ohjatun harjoittelun kehittämistarpeita on arvioitu kolmen mallin avulla: kaikki harjoittelu harjoittelukouluissa, kaikki harjoittelu kenttäkouluissa ja harjoittelun jakaminen harjoittelukouluihin ja kenttäkouluihin. Kullakin mallilla on omat vahvuutensa ja heikkoutensa, jotka voidaan hallita parhaiten yhdistämällä harjoittelukoulujen ja kenttäharjoittelun vahvuudet. Kaiken kaikkiaan ohjattu harjoittelu näyttää onnistuneen varsin hyvin yliopistojen harjoittelukouluissa, mutta sitä on mahdollista kehittää varmistamalla kenttäharjoittelu kiinteäksi osaksi käytäntöä.</p> <p>Selvityksessä on arvioitu myös ohjatun harjoittelun aiheuttamia kustannuksia eri vaihtoehtoissa sekä henkilöstö- ja kiinteistövaikutuksia. Kallein vaihtoehto olisi keskittää kaikki harjoittelu yliopistojen harjoittelukouluihin. Yksinomaan valtion taloutta ajatellen valtiolle olisi edullisinta lakkauttaa yliopistojen harjoittelukoulut ja siirtää opetusharjoittelu kunnan koululaitokseen. Tällä vaihtoehdolla valtiolle saavutettavat taloudelliset säästöt jäisivät ilmeisesti vähäisiksi. Kunnille aiheutuisi vastaavasti huomattavia lisäkustannuksia. Harjoittelukoulujen lakkauttamisella aiheutettaisiin tarpeettomasti epävarmuutta harjoittelun tulevassa järjestämisessä.</p> <p>Harjoittelun osittainen ulkoistaminen tuo opettajankoulutukseen kaivattua laaja-alaisuutta. Se mahdollistaa myös säästöjen aikaansaamisen. Pitkäjänteisen jatkuvuuden saavuttamiseksi opetusharjoittelun tuotteistaminen on syytä tehdä yhteistyössä opettajankoulutuslaitoksen, harjoittelukoulun ja kunnan koulutoimen kanssa.</p> <p>Työryhmä on päätenyt suosittelemaan, että pääosa ohjatusta harjoittelusta suoritetaan edelleen yliopistojen harjoittelukouluissa mutta kuitenkin niin, että noin kolmasosa ohjatusta opetusharjoittelusta suoritetaan kenttäkouluissa. Tämä edellyttää kolmen osapuolen, yliopiston opettajankoulutusyksikön, harjoittelukoulun ja kenttäkoulujen yhteistyöelimen perustamista, edelleen kenttäkouluverkoston perustamista ja kehittämistä sekä kenttäharjoittelun ohjaajien koulutusta. Suositeltu käytäntö edellyttää myös tutkimus- ja kokeilutoiminnan kehittämistä yhteistyön osapuolten kesken.</p>				
<p>Avainsanat yliopistojen opettajankoulutus, ohjattu harjoittelu, harjoittelukoulut, kenttäkoulut</p>				
<p>Muut tiedot</p>				
<p>Sarjan nimi ja numero Opetusministeriön työryhmämuistioita ja selvityksiä 2007:19</p>	<table border="1"> <tr> <td data-bbox="874 1939 1098 2004"> <p>ISSN 1458-8102</p> </td> <td data-bbox="1099 1939 1437 2004"> <p>ISBN 978-952-485-339-2 (nid.) 978-952-485-340-8 (PDF)</p> </td> </tr> </table>	<p>ISSN 1458-8102</p>	<p>ISBN 978-952-485-339-2 (nid.) 978-952-485-340-8 (PDF)</p>	
<p>ISSN 1458-8102</p>	<p>ISBN 978-952-485-339-2 (nid.) 978-952-485-340-8 (PDF)</p>			
<p>Kokonaissivumäärä 49</p>	<table border="1"> <tr> <td data-bbox="633 2018 849 2060"> <p>Kieli suomi</p> </td> <td data-bbox="850 2018 1098 2060"> <p>Hinta</p> </td> <td data-bbox="1099 2018 1437 2060"> <p>Luottamuksellisuus julkinen</p> </td> </tr> </table>	<p>Kieli suomi</p>	<p>Hinta</p>	<p>Luottamuksellisuus julkinen</p>
<p>Kieli suomi</p>	<p>Hinta</p>	<p>Luottamuksellisuus julkinen</p>		
<p>Jakaja Yliopistopaino</p>	<p>Kustantaja Opetusministeriö</p>			

Presentationsblad

Utgivare
Undervisningsministeriet

Utgivningsdatum
6.2.2007

Författare (uppgifter om organets namn, ordförande, sekreterare) Professor Pertti Kansanen Prorektor Teuvo Pohjolainen Rektor Teuvo Ropo	Typ av publication Undervisningsministeriets arbetsgruppspromemorior och utredningar		
	Uppdragsgivare Undervisningsministeriet		
	Datum för tillsättande av 23.5.2006	Dnro 42/040/2006	
Publikation (även den finska titeln) Utredningsrapport om den handledda praktiken i lärarutbildningen (Opettajankoulutukseen kuuluvan ohjatun harjoittelun selvitysraportti)			
Publikationens delar Promemoria + bilagor			
Sammandrag <p>Gruppen utredningsmän, som hade tillsatts av undervisningsministeriets utbildnings- och forskningspolitiska avdelning, hade fått i uppdrag att utreda hur den handledda praktik som hör till universitetens lärarutbildning kunde utvecklas och hur praktiken kunde genomföras inom det kommunala skolväsendet. Till uppdraget hörde också att göra ett sammandrag av gällande praxis inom praktiken och vilka erfarenheter som inhämtats av den, bedöma utvecklingsbehoven och lägga fram ett förslag till hur praktiken bör genomföras för att bäst gagna lärarutbildningen. Utredningsmännen skulle presentera olika tillvägagångssätt för att genomföra praktiken i det kommunala skolväsendet och ge en bedömning av hur ändamålsenliga de är, presentera vilka personal- och kostnadsverkningar de olika tillvägagångssätten medför både för kommunernas skolväsen och universiteten och deras övningskolor, också med tanke på de studerande och övningskolornas elever, samt beakta fastighetsfrågor och eventuella behov av författningsändringar.</p> <p>Arbetsgruppen ordnade ett utfrågningsmöte till vilket företrädare för universitetens lärarutbildning, övningskolorna och de studerande, företrädare för kommunernas skolväsen samt andra centrala samarbetsorganisationer inom branschen kallades. Arbetsgruppen tog också del av inhemska och internationella utvärderingar av lärarutbildningen och den senaste forskningen på området.</p> <p>Som underlag för utredningen gjordes ett sammandrag av den finländska lärarutbildningens styrkeområden. Lärarkyrkan åtnjuter stor popularitet bland unga och har en hög status i samhället, utbildningsnivån på vår lärarutbildning är hög, handledd praktik ordnas systematiskt och utgör en integrerad del av lärarutbildningen och det finns möjlighet att direkt gå vidare till doktorandstudier.</p> <p>Behoven att utveckla den handledda praktiken har bedömts med hjälp av tre modeller: all praktik ordnas i övningskolorna, all praktik ordnas i fältskolorna eller praktiken uppdelas på övningskolorna och fältskolorna. Varje modell har sina styrkor och svagheter som bäst kan hanteras genom att övningskolornas och fältskolornas starka sidor slås samman. Sammantaget förefaller den handledda praktiken att ha utfallit synnerligen väl i universitetens övningskolor, men detta kan ytterligare utvecklas genom att man ser till att fältpraktiken blir en fast del av den handledda praktiken.</p> <p>I utredningen ges också en bedömning av vilka kostnader den handledda praktiken medför i de olika alternativen samt av personal- och fastighetsverkningarna. Det dyraste alternativet skulle vara att koncentrera all praktik till universitetens övningskolor. Om man enbart ser till den statliga ekonomin skulle det vara förmånligast för staten att dra in universitetens övningskolor och överföra övningsundervisningen på det kommunala skolväsendet. De ekonomiska inbesparingarna av detta alternativ skulle uppenbarligen bli rätt små för staten och kommunerna skulle i motsvarande grad åsamkas betydande extra kostnader. En indragning av övningskolorna skulle föranleda onödig osäkerhet kring frågan hur övningsundervisningen skall ordnas i framtiden.</p> <p>En delvis utlokalisering av praktiken tillför lärarutbildningen önskad bredd och möjliggör också inbesparingar. I syfte att uppnå kontinuitet på sikt är det skäl att lärarutbildningsinstitutionen, övningskolan och skolväsendet i kommunen samarbetar vid produktifieringen av praktiken.</p> <p>Arbetsgruppen har beslutat rekommendera att största delen av den handledda praktiken fortfarande skall äga rum i universitetens övningskolor, dock så att ca en tredjedel av den handledda praktiken fullgörs i fältskolor. Detta förutsätter att det inrättas ett samarbetsorgan mellan de tre parterna, dvs. universitetets lärarutbildningsenhet, övningskolan och fältskolorna. Vidare skall det bildas och utvecklas ett nätverk av fältskolor samt ordnas utbildning för handledarna inom fältpraktiken. Rekommendationen förutsätter också att forsknings- och försöksverksamheten utvecklas mellan samarbetsparterna.</p>			
Nyckelord universitetens lärarutbildning, handledd praktik, övningskolor, fältskolor			
Övriga uppgifter			
Seriens namn och nummer Undervisningsministeriets arbetsgruppspromemorior och utredningar 2007:19	ISSN 1458-8102	ISBN 978-952-485-339-2 (htf.) 978-952-485-340-8 (PDF)	
Sidoantal 49	Språk finska	Pris	Sekretessgrad offentlig
Distribution Universitetstryckeriet		Förlag Undervisningsministeriet	

Description

Publisher
Ministry of Education

Date of publication
6.2.2007

Authors (If a committee: name of organ, chair, secretary) Professor Pertti Kansanen Vice Rector Teuvo Pohjolainen Rector Teuvo Ropo		Type of publication Reports of the Ministry of Education, Finland	
		Contracted by Ministry of Education	
		Committee appointed on 23.5.2006	Dnro 42/040/2006
Name of publication Opettajankoulutukseen kuuluvan ohjatun harjoittelun selvitysraportti (Review of guided teaching practice for student teachers)			
Parts Memorandum + appendices			
Abstract The expert team was set up by the Department for Education and Science Policy of the Ministry of Education to look into the development of guided teaching practice included in teacher training and explore the possibility to provide it in locally run schools (field schools). Further, the team was to sum up the current practices and the experiences gained from them; assess development needs; and give their opinion as to what kind of organisation of practice teaching serves teacher education best. They were also to put forward different ways in which local education authorities can implement practice teaching in their school system and an assessment of their feasibility; an estimate of their effect in terms of personnel and financial resources for local authorities and universities and for pupils and students; address questions relating to premises and facilities; and indicate possible legislative measures needed. The expert team arranged a hearing for representatives of university teacher training units, practice schools, students, local education authorities, and other stakeholders. In its work the team used Finnish and international evaluations of teacher training and recent research in the field. The team reviewed the strengths of Finnish teacher training as a background to their report. The strengths include the great popularity of the teaching profession among youth and its high appreciation in society, the high level of Finnish teacher training, systematic provision of teaching practice and its integration into teacher training, and teacher graduates' direct eligibility for doctoral studies. The development needs were assessed by means of three models: all teaching practice in university practice schools, all teaching practice in the field, and a combination of these. Each model has its strengths and weaknesses, which can best be addressed by combining the best sides of university practice schools and locally run schools. Overall, the university practice schools seem to have managed guided teaching practice well, but it can still be improved with the inclusion of locally run schools into the entity of teaching practice. The review includes an estimation of the costs of guided practice in different alternative forms, including their personnel and facilities effect. The most costly alternative would be to concentrate all teaching practice into university practice schools. In purely financial terms, the most advantageous alternative for the government would be to close down all the university practice schools and transfer teaching practice into the local school system. The savings thus achieved would apparently remain fairly small for the government and cause significant additional costs to the local authorities. If all practice schools were to be closed down, it would cause unnecessary uncertainty about future practice teaching arrangement. Partial outsourcing in teaching practice would bring desired diversity to it. It would also accrue savings. In order to ensure long-term continuity in teaching practice, the outsourcing model should be developed in cooperation with teacher training institutes, practice schools and local education authorities. The expert team decided to recommend that the largest part teaching practice be kept in university practice schools, and that around one third of it outsourced to locally run schools. This requires a structure for cooperation between the teacher training institute, the university teacher training institute and the field school; a network of field schools; and training of guiding teachers at the local level. The recommended practice also requires development of research and piloting.			
Other information			
Name and number of series Reports of the Ministry of Education, Finland 2007:19		ISSN 1458-8102	ISBN 978-952-485-339-2 (pbk.) 978-952-485-340-8 (PDF)
Number of pages 49	Language Finnish	Price	Degree of confidentiality public
Distributed by Helsinki University Press		Published by Ministry of Education	

Opetusministeriölle

Opetusministeriö asetti 23.5.2007 työryhmän selvittämään yliopistojen opettajankoulutukseen kuuluvan harjoittelun kehittämistä ja harjoittelun toteuttamista kunnan koulutoimessa. Selvitystyön oli tarkoitus valmistua vuoden 2006 loppuun mennessä, opetusministeriö jatkoi kuitenkin määräaikaan 28.2.2007 saakka.

Työryhmän loppuraportin ”Opettajankoulutukseen kuuluvan ohjatun harjoittelun selvitysraportti” aluksi kuvaillaan suomalaisen opettajankoulutuksen vahvuuksia ja harjoittelun nykykäytänteitä. Kolmannessa luvussa tarkastellaan selvitystyössä sovellettuja harjoittelun erilaisia malleja sekä verrataan niiden keskinäisiä vahvuuksia ja heikkouksia. Neljännessä luvussa tarkastellaan harjoittelusta valtiolle aiheutuvia kustannuksia sen mukaan, toteutetaanko harjoittelu kokonaan harjoittelukouluissa, kokonaan kunnan kouluissa tai osittain harjoittelukouluissa ja osittain kunnan kouluissa. Edelleen tarkastellaan kustannuksia kuntien näkökulmasta, mikäli harjoittelu toteutettaisiin kunnan kouluissa. Viidennessä luvussa tarkastellaan ohjatun harjoittelun muuttamisesta valtiolle aiheutuvia toimenpiteitä henkilöstövaikutusten ja kiinteistökysymysten osalta sekä kunnille harjoittelukoulujen toiminnan ja harjoittelun ulkoistamisen osalta. Kuudennessa luvussa ovat työryhmän suositukset ohjatun harjoittelun kehittämiseksi.

Saatuana työnsä päätökseen työryhmä jättää kunnioittaen loppuraporttinsa opetusministeriölle.

Helsingissä 28. päivänä helmikuuta 2007

Pertti Kansanen

Teuvo Pohjolainen

Teuvo Ropo

Sisältö

1	Selvitystyön toimeksianto ja tehtävän suorittaminen	8
1.1	Selvitystyön toimeksianto	8
1.2	Aikaisempia selvityksiä	9
2	Johdanto	10
2.1	Suomalaisen opettajankoulutuksen erityisvahvuudet	10
2.1.1	<i>Opettajan ammatti suosittu ja arvostettu</i>	10
2.1.2	<i>Opettajankoulutus yliopistoissa, opettajat maistereita, lastentarhanopettajat kandidaatteja</i>	11
2.1.3	<i>Ohjattu harjoittelu teorian ja käytännön yhdistäjänä</i>	12
2.1.4	<i>Välitön mahdollisuus tohtoriopintoihin</i>	13
2.2	Harjoittelun nykykäytänteistä ja niistä saaduista kokemuksista	13
3	Selvitystyössä tarkasteltujen mallien vertailu	15
3.1	Kaikki harjoittelu harjoittelukouluissa	15
3.2	Kaikki harjoittelu kenttäkouluissa	16
3.3	Harjoittelun jakaminen harjoittelukouluun ja kenttäkouluihin	17
3.4	Johtopäätöksiä ja kehittämismahdollisuuksia	18
4	Vaihtoehtoisten mallien arvio	19
4.1	Valtiolle aiheutuvista kustannuksista	19
4.2	Ohjattu harjoittelu kunnan kouluissa	25
4.2.1	<i>Vaihtoehdot</i>	25
4.2.2	<i>Kustannukset</i>	26
4.3	Kustannusten vertailu	32
5	Ohjatun harjoittelun muuttamisesta aiheutuvat toimenpiteet	34
5.1	Valtiolle	34
5.1.1	<i>Henkilöstövaikutukset</i>	34
5.1.2	<i>Kiinteistökysymykset</i>	38
5.2	Kunnille	39
5.2.1	<i>Harjoittelukoulujen rooli</i>	39
5.2.2	<i>Ohjatun harjoittelun ulkoistaminen</i>	40
6	Toimenpidesuosituksia	43
Liitteet		
	Liite 1. Opettajankoulutuksesta aiheutuvat kokonaisuudet	44
	Liite 2. Perusasteen käyttökustannukset harjoittelukouluissaja sijaintikunnissa 2005	45
	Liite 3. Lukion käyttökustannukset harjoittelukouluissa ja sijaintikunnissa 2005	47
	Liite 4. Sopimus opettajankoulutusta koskevasta yhteistyöstä kenttäkouluverkoston puitteissa	48

1 Selvitystyön toimeksianto ja tehtävän suorittaminen

1.1 Selvitystyön toimeksianto

Opetusministeriö käynnisti 23.5.2006 selvitystyön yliopistojen opettajankoulutukseen kuuluvan ohjatun harjoittelun kehittämistä ja harjoittelun toteuttamisesta kunnan koulutoimessa. Selvitysmieheksi kutsuttiin professori Pertti Kansanen, professori Teuvo Pohjolainen ja rehtori Teuvo Ropo. Selvitysmiesten tuli jättää ehdotuksensa opetusministeriölle 31.12.2006 mennessä. Sitten määrääkää jatkettiin 28.2.2007 asti.

Selvitystehtävää varten asetetussa toimeksiannossa edellytettiin, että selvityksessä tuli

- 1 laatia yhteenveto harjoittelun nykykäytännöistä ja niistä saaduista kokemuksista,
- 2 arvioida harjoittelun sisällöllisiä ja rakenteellisia kehittämistarpeita ja
- 3 tehdä ehdotus siitä, minkälaiset harjoittelun toteutuskäytännöt parhaiten palvelevat opettajankoulutusta.

Selvitystyön yhteydessä tuli myös lyhyesti tarkastella harjoittelun toteutusta eri maiden opettajankoulutuksessa, sekä hyödyntää opettajankoulutuksen arviointien kotimaisia ja kansainvälisiä tuloksia.

Toimeksiannon mukaan selvityksessä tuli

- 1 esittää erilaisia menettelyjä harjoittelun toteuttamiseksi kunnan koulutoimessa ja arvioida niiden tarkoituksenmukaisuudesta. Tällaisia menettelyjä voivat olla esimerkiksi harjoittelun järjestäminen osana kunnan koulutointia, harjoittelun järjestäminen ostopalveluina ja harjoittelun järjestäminen valtion ja kuntien koulutoimen yhteistoimintana.
- 2 esittää eri menettelyjen henkilöstö- ja kustannusvaikutukset sekä kuntien koulutoimen että yliopistojen ja niiden harjoittelukoulujen kannalta. Samoin tulee tarkastella eri menettelyjen vaikutuksia harjoittelua suorittavien opiskelijoiden sekä harjoittelukoulujen oppilaiden kannalta.
- 3 ottaa huomioon harjoittelukouluihin liittyvät kiinteistökysymykset ja
- 4 tuoda esille mahdolliset säädösmuutostarpeet.

Selvitysmiesten tuli myös esittää arvio harjoittelun määrällisistä tarpeista vv. 2007–2011 ja ottaa huomioon opettajankoulutuksen rakenteellisen kehittämisen suunnitelmat, jotka yliopistot toimittavat opetusministeriölle 31.8.2006 mennessä.

Selvitystyön aikana järjestettiin laaja yhteinen kuulemistilaisuus (19.9.2006), jossa kuultiin opettajankoulutuksen, harjoittelukoulujen ja opiskelijoiden edustajia sekä kuntien ja opettajajärjestön edustajia. Tämän lisäksi selvitysmiehet tutustuivat ohjatun harjoittelun järjestämiseen Joensuun yliopistossa, Tampereen yliopistossa sekä Helsingin yliopiston Viikin normaalikoulussa. Työn aikana on lisäksi varattu avoin mahdollisuus toimittaa erilaista ohjatun harjoittelun järjestämiseen liittyvää informaatiota, tutkimustuloksia, selvityksiä ja mielipiteitä. Tätä mahdollisuutta on käytetty runsaasti hyväksi.

Selvitysmiehet ovat valmistelleet ehdotuksensa yhteistyössä. Professori Pertti Kansasen tehtävä painottui kuitenkin ensisijaisesti ohjattuun harjoitteluun ja sen kehittämiseen opettajankoulutuksen näkökulmasta. Professori Teuvo Pohjolaisen tehtävä kohdistui ensisijaisesti niihin toimenpiteisiin ja kustannusvaikutuksiin, joita ohjatun harjoittelun toteuttaminen kunnan koulutoimessa valtiolle aiheuttaisi. Rehtori Teuvo Rovon tehtävä keskittyi niihin toimenpiteisiin ja kustannusvaikutuksiin, joita ohjatun harjoittelun toteuttaminen kunnan koulutoimessa aiheuttaisi kunnille.

1.2 Aikaisempia selvityksiä

Opettajankoulutuksesta ja siihen liittyvästä ohjatusta harjoittelusta sekä harjoittelukoulujen asemasta on vuosien mittaan laadittu lukuisia selvityksiä. Niiden tuloksia on voitu hyödyntää myös esillä olevassa selvitystyössä. Keskeisimpiä esillä olevan tehtävän kannalta aikaisemmista selvityksistä ovat

- Harjoittelukoulujen siirtotyöryhmän muistio v. 1993
- Opettajankoulutuksen pedagogisten opintojen kehittämistyöryhmän raportti v. 1993
- Selvitys yliopistojen harjoittelukoulujen taloudesta ja harjoittelukoulujen toiminnan kustannuksista v. 2003
- SOOL opetusharjoittelun selvitys v. 2005
- Opettajankoulutuksen kehittämisohjelma v. 2001
- Opettajankoulutuksen kehittämisohjelman seuranta ja arviointi v. 2005
- Opettajankoulutus – tietoa, taitoa, tulevaisuutta. Opettajankoulutuksen kehittämisohjelman 2001–2005 loppuraportti v. 2006.

Erityisesti viime vuosien selvityksissä ja muistioissa on korostettu tarvetta joustavoittaa opetusharjoittelua, lisätä harjoittelun valinnaisuutta sekä mahdollisuutta harjoitella myös ulkomailla.

2 Johdanto

2.1 Suomalaisen opettajankoulutuksen erityisvahvuudet

2.1.1 Opettajan ammatti suosittu ja arvostettu

Opettajan ammatti on yksi suomalaisylioppilaiden suosituimpia ammatteja hakemuskäärän ja mielipidearviointien mukaan. Helsingin Sanomien vuonna 2004 teettämän kyselyn mukaan opettajan ammatti oli kaikkein suosituin, kun kevään abiturientteja pyydettiin nimeämään ammatteja, ”joihin kouluttautumista voisi vakavasti harkita”. Taulukossa 1 on joitakin esimerkkejä ammattien suosioarvioista mainitun kyselyn perusteella.

Taulukko 1. Eräiden ammattien suosiolukuja (Suomen Gallup/Helsingin Sanomat, 11.2.2004)

Opettaja	26 %
Diplomi-insinööri	19 %
Psykologi	18 %
Taiteilija (kuvataiteilija, muusikko)	18 %
Arkkitehti	15 %
Toimittaja	15 %
Eläinlääkäri	10 %
Lääkäri	10 %
Sairaanhoitaja	9 %
Palomies	5 %
Pappi	2 %

Vaikka relevanttia kansainvälistä vertailuaineistoa ei ole käytettävissä, on mahdollista päätellä esim. useista kongressipuheenvuoroista ja keskusteluista kollegoiden kanssa, että maamme tilanne on poikkeuksellisen suotuisa opettajankoulutuksen ja kouluopetuksen näkökulmasta. Lähes vastakkaisen käsityksen saa yhdysvaltalaisesta tilanteesta, joskin tilanne on jonkin verran kehittynyt suotuisampaan suuntaan viime vuosina. Suuret hakijamäärät ja suuri suosio mahdollistavat säännöllisen ja vaativan koulutuksen järjestämisen ja, mikäli koulutusmäärät ovat riittävät, pätevät opettajat kouluihimme. Opettajien pysyminen ammatissaan on myös Suomessa korkea verrattuna muihin maihin.

Opettajan ammatin arvostuksesta puolestaan on osoituksena Suomen Kuvalehden kyselyn tulokset vuodelta 2004 (taulukko 2). Erilaiset opettajan ammatin variaatiot arvostettiin varsin korkealle. Kyselyn mielenkiintoisena tuloksena on joidenkin arvostusjärjestyksen alkupäähän sijoittuneiden ammattien asema. Palomies on arvostettu viidenneksi tärkeimmäksi ja sairaanhoitaja yhdeksänneksi tärkeimmäksi 380 ammatin joukossa. Juuri nämä tulokset sekä opettaja-ammattien arvostussijat ovat herättäneet suurta kiinnostusta ja keskustelua kansainvälisissä yhteyksissä. Tulokset heijastanevat yleisemminkin sitä arvostusilmapiiriä, mikä suomalaisessa yhteiskunnassa vallitsee.

Taulukko 2. Eräiden ammattien tärkeys suomalaisessa yhteiskunnassa (Suomen Kuvalehti, 30.4.2004)

Kirurgi	01/380
Palomies	05/380
Sairaanhoitaja	09/380
Psykologi	31/380
Professori	33/380
Luokanopettaja	46/380
Aineenopettaja	72/380
Ovelta-ovelle -myyjä	380/380

2.1.2 Opettajankoulutus yliopistoissa, opettajat maistereita, lastentarhanopettajat kandidaatteja

Opettajankoulutus siirrettiin kokonaisuudessaan yliopistoihin ja opetusalan korkeakouluihin (Sibeliuksen Akatemia, Taideteollinen oppilaitos) vuonna 1974, lastentarhanopettajien koulutus vuonna 1995. Luokanopettajien koulutus muuttui ylemmäksi korkeakoulututkinnoksi vuoden 1978 opettajankoulutuslain perusteella. Tämä tarkoittaa sitä, että opettajat suorittavat ylemmän korkeakoulututkinnon ja lastentarhanopettajat alemman korkeakoulututkinnon. Opettajankoulutuksen sijoittaminen yliopistoihin ei sinänsä ole kansainvälisesti poikkeuksellista, sen sijaan luokanopettajien osalta ratkaisu, maisterin tutkinto, on erittäin harvinainen. Suomalaisen opettajankoulutuksen tunnusmerkkejä on myös se, että opettajat saavat yliopisto-opintojensa päätteeksi kelpoisuuden suoraan yliopistosta. Esimerkiksi saksalaisessa opettajankoulutusjärjestelmässä kelpoisuuden myöntää valtiovalta ja opettajaopiskelijat ovat opintojen ajan itse asiassa valtion virkamiehiä ja nauttivat myös opettajan palkkaa. Saksalaisen opettajankoulutuksen toinen vaihe, vaikka se tapahtuisikin yliopistojen ns. pedagogisissa seminaareissa tai vastaavissa, on valtiovallan kontrolloima tutkintoineen.

Suomalaisessa opettajankoulutusjärjestelmässä yliopistoilla on hyvin suuri autonomia opetussuunnitelmien laadinnassa ja niiden toteuttamisessa. Tämä on poikkeuksellista ja kaiken kaikkiaan opettajankoulutuksen itsenäinen asema yliopistoissa tasaveroisena kaikkien muiden oppiaineiden joukossa on harvinaista. Käytännössä tämä tarkoittaa sitä, että opettajan ammatti nähdään rinnakkaisena esim. papin, tuomarin ja lääkärin ammattien kanssa koulutuksen näkökulmasta. Yliopistot ovat itsenäisessä vastuussa opettajankoulutuksen opetussuunnitelmien laatimisesta tietyissä rajoissa, poliittisella ohjauksella ei ole samanlaista osuutta kuin esim. Ruotsissa ja Englannissa. Opettajankoulutuksen kehittäminen tapahtuu yhteistyössä opetusministeriön ja yliopistojen kanssa.

2.1.3 Ohjattu harjoittelu teorian ja käytännön yhdistäjänä

Kaikkien opettajankoulutusohjelmien yhteinen osuus on opettajan pedagogisten opintojen kokonaisuus (60 op). Näiden opintojen suorittaminen antaa opettajakelpoisuuden siinä opettajankoulutusohjelmassa, jossa sisältöopinnot suoritetaan. Mikäli opiskelija opiskelee lisäksi jonkin toisen opettajankoulutusohjelman mukaiset sisältöopinnot, ei opettajan pedagogisia opintoja tarvitse suorittaa toiseen kertaan. Jos esim. aineenopettaja opiskelee luokanopettajan kelpoisuuden, ovat aineenopettajan tutkinnossa suoritettavat pedagogiset opinnot riittävät.

Ohjattu harjoittelu (keskimäärin 20 op) on osa opettajan pedagogisia opintoja. Ne on suunniteltu kiinteäksi osaksi opettajankoulutuksen kokonaisuutta. Harjoittelu jakautuu osiin niille asetettujen tavoitteiden mukaisesti, samoin harjoittelun ajoitus voi vaihdella ohjelmien antamien mahdollisuuksien mukaan. Olennaista on, että harjoittelun sisältö ja kulku toteutetaan koulutusohjelman kokonaistavoitteiden mukaisesti.

Suurin osa ohjatusta harjoittelusta suoritetaan yliopistojen harjoittelukouluissa. Harjoittelukoulut ovat keskeinen osa suomalaista opettajankoulutusperinnettä, joka on jatkunut katkeamattomana tähän päivään saakka. Harjoittelukoulut yliopistollisina peruskouluina ja lukioina ovat saaneet alkunsa kansainvälisen mallin mukaan ja kehittyneet opettajankoulutuksen uudistusten myötä nykyisen kaltaisiksi (normaalilyseo, mallikoulu, harjoituskoulu, harjoittelukoulu). Samanlaisia harjoittelukouluja ei juuri ole muissa maissa, erilaisia muunnelmia harjoittelukoulujärjestelmästä luonnollisesti on.

Osa harjoittelusta suoritetaan meillä ns. kenttäkouluissa, jotka ovat kunnan peruskouluja tai lukioita, mahdollisesti myös muita oppilaitoksia. Kenttäharjoittelulla on toisenlaiset tavoitteet, se täydentää harjoittelun kokonaisuutta ja on harjoittelukouluissa tapahtuvaa harjoittelua vastaavalla tavalla suunniteltu osa opettajankoulutuksen kokonaisuutta. Eräät opettajaryhmät suorittavat harjoittelunsa kokonaan kenttäkouluissa, mutta kenttäharjoittelulla ei ole toistaiseksi kiinteää asemaa opettajan pedagogisissa opinnoissa, sen asema vaihtelee eri yliopistoissa.

Yliopistollisten harjoittelukoulujen tehtäviin siis kuuluu harjoitteluun osallistuminen ja osavastuu harjoittelun ohjaamisessa. Harjoittelukoulujen lehtorien pätevyysvaatimukset ovat hieman vaativammat kuin opettajan pätevyysvaatimukset yleensä: opetuskokemuksen lisäksi vaaditaan kasvatustieteen aineopinnot. Käytännössä kaikki nykyisin valmistuvat luokanopettajat ja suurin osa aineenopettajista täyttävät harjoittelukoulun opettajilta vaadittavat kelpoisuusehdot opetuskokemuksen tultua täyteen. Ero kenttäkoulujen opettajien ja harjoittelukoulun opettajien kelpoisuusvaatimusten välillä on käytännöllisesti katsoen hävinnyt. Käytännössä kuitenkin harjoittelukoulujen opettajien koulutustaso on korkea (tohtoreita ja lisensiaatteja on noin 15 %).

Harjoittelukoulut varmistavat harjoittelun joustavan ja turvallisen toteutumisen. Harjoittelukoulut eivät ole tutkimuskouluja tai kokeilukouluja, vaan niiden tehtävä on tarjota mahdollisimman monipuolinen ja turvallinen harjoitteluympäristö. Tehtävänsä johdosta harjoittelukoulut ovat jonkin verran kunnan kouluista poikkeavia, kenttäharjoittelu puolestaan täydentää harjoittelun monipuolisuutta tavanomaisissa kouluolosuhteissa.

Kansainvälisesti vertailtuna harjoittelukoulut ovat suomalaisen koulutusjärjestelmän erikoisuus. Harjoittelu on systemaattista ja harjoittelua ohjaavat kokeneet ohjaajat, joiden ohjauspätevyys on kansainvälisesti verrattuna poikkeuksellisen korkea. Harjoittelun määrä suomalaisessa opettajankoulutusjärjestelmässä ei ole suuri, mikä osoittanee kansainvälisten oppimistulosten vertailun näkökulmasta, ettei aihetta harjoittelun määrälliseen lisäämiseen näytä olevan.

2.1.4 Välitön mahdollisuus tohtoriopintoihin

Suomalaisen opettajankoulutuksen pääidea on tutkimusperustainen koulutus, jonka tavoitteena on autonomisesti työskentelevä tutkiva opettaja, joka kykenee perustelemaan käytännön toimintansa tutkimuksellisella ajattelullaan. Yliopistollinen koulutus tähtää riittävään valmiuteen jatkaa tutkimuksellista ajattelua omassa työssään, koulutus antaa myös mahdollisuuden akateemisiin tohtoriopintoihin ilman lisäopintoja. Tämä on mahdollista yleensäkin aineenopettajien osalta omassa pääaineessaan, mutta luokanopettajien osalta tämä suora etenemismahdollisuus on kansainvälisesti erittäin harvinaista. Myös aineenopettajat voivat suhteellisen vaivattomasti harjoittaa tohtoriopintoja pedagogiikassa suorittamalla kasvatustieteen syventävät opinnot.

2.2 Harjoittelun nykykäytännöstä ja niistä saaduista kokemuksista

Ohjatun harjoittelun selvitystyö näyttää lisänneen ajankohtaista keskustelua harjoittelusta sanomalehdissä ja alan keskeisessä tieteellisessä aikakauslehdessä Kasvatuksessa. Toisaalta harjoittelu on aina ollut yksi opettajankoulutuksen keskeinen puheenaihe, samoin harjoittelukoulujen asema ja merkitys opettajankoulutuksessa. Selvitysraporteissa ja tutkimusartikkeleissa on eritelty harjoittelujärjestelmämme etuja ja haittoja. Suomalainen harjoittelujärjestelmä varmistaa sekä periaatteessa että käytännössä harjoittelun häiriöttömän toteuttamisen. Valtioneuvoston asetuksessa yliopistojen tutkinnoista (794/2004) todetaan opettajankoulutukseen kuuluvan ohjattua harjoittelua, joka voidaan toteuttaa harjoittelukouluissa tai muulla yliopiston hyväksymällä tavalla. Harjoittelua varten on erillisiä kouluja, harjoittelukouluja, joiden tehtäviin kuuluu yliopistolain (645/1997) 38 §:n mukaan opetusharjoittelun järjestäminen yhdessä yliopistojen opettajankoulutusyksiköiden kanssa sekä opettajankoulutuksen kehittäminen. Tällä tavalla varmistettua järjestelmää ei liene muualla maailmassa. Seurauksena on, että harjoittelukoulujen opettajat ovat kokeneita harjoittelun ohjaajia, jotka ovat erikoistuneet tehtäväänsä ja joilla on siihen asetuksen vaatima pätevyys.

Tavallisin harjoittelumalli muualla on kenttäharjoittelu, jossa opettajaksi opiskelevat sijoitetaan harjoittelemaan tavanomaisiin kouluihin, joissa koulujen opettajat ohjaavat heitä. Suomalaisessa harjoittelujärjestelmässä kenttäharjoittelu tukee ja täydentää harjoittelukoulujen harjoittelua. Tällöin koulujen ja ohjaajien kanssa tehdään sopimuksia harjoittelun toteuttamisesta ja korvauksista. Joidenkin opettajaryhmien harjoittelu on nykyisin lähes kokonaan kenttäharjoittelua (erityisopettajat, opinto-ohjaajat, erityisryhmät). Ohjaajilla ei ole muodollisia kelpoisuusvaatimuksia, mutta varsin monilla on vastaavat koulutusansiot kuin harjoittelukoulujen opettajilla.

Kenttäharjoittelun järjestäminen ei kuitenkaan ole samalla tavalla vakioitua kuin opetusharjoittelu harjoittelukouluissa, se vaatii oman rahoituksensa. Kenttäharjoittelun määrä vaihtelee suuresti eri opettajankoulutusyksiköissä. Joissakin tapauksissa luokanopettajakoulutuksen kaikki harjoittelu toteutetaan harjoittelukoulussa. Aineenopettajakoulutuksessa harjoittelusta osa toteutetaan yleensä kenttäkouluissa, kenttäharjoittelun osuus vaihtelee kuitenkin melkoisesti. Joissakin tapauksissa aineenopettajakoulutuksen kaikki harjoittelu järjestetään kenttäkouluissa tai muissa oppilaitoksissa.

Kenttäharjoittelun järjestäminen edellyttää henkilöstöä, joka etsii tarkoituksenmukaiset koulut ja halukkaat ohjaajat. Yleensä ohjaajille järjestetään jonkinlaista koulutusta, mutta

sen luonne vaihtelee yliopistollisista kursseista koulujen omiin koulutustilaisuuksiin. Kenttäkouluista muodostuu vähitellen toiminnan vakiintuessa verkosto, johon voi liittyä uusia kouluja ja ohjaajia ja josta vastaavasti myös poistuu kouluja ja ohjaajia. Näin kenttäkouluverkostosta voi kehittyä pysyvä järjestelmä, joka parhaimmillaan voi olla hyvinkin joustava ja ajankohtaisiin haasteisiin vastaava.

Englannissa opettajankoulutus perustuu yhteistyöhön yliopistollisten laitosten ja koulujen välillä (partnership). Painopistettä on vaihdeltu yliopistollisten laitosten ja koulujen välillä. Viime aikoina on kokeiltu ns. harjoittelukouluja (training schools) opettajankoulutuksen yhteistyökouluina. Harjoittelukouluilla tarkoitetaan kuitenkin kokeilussa mukana olleita kouluja, joille on annettu päävastuu opettajankoulutuksesta. Kysymys on kenttäharjoittelusta. Saksalaisessa opettajankoulutuksessa opetusharjoittelu on kenttäharjoittelua, jota voidaan luonnehtia samaan tapaan kuin suomalaista kenttäharjoittelua vahvuuksineen ja puutteineen. Myös muissa Pohjoismaissa opetusharjoittelu on kenttäharjoittelua.

Kenttäharjoittelun ongelmia ovat koulu- ja ohjaajaverkoston kehittäminen ja ylläpitäminen, opettajankoulutusyksiköiden ohjaajien ohjausrutiinit matkoista johtuvine ongelmien sekä palkkiojärjestelmän aikaansaaminen. Suomalainen koulutusjärjestelmä on herättänyt runsaasti kansainvälistä huomiota ja erityisesti saksalaisia delegaatioita on vierailut maassamme runsaasti. Harjoittelun ohjaajien palkkiot ovat herättäneet huomiota, ne ovat meillä huomattavasti suuremmat kuin saksalaisten ohjaajien. Alhaiset, jopa minimaaliset palkkiot heikentävät ohjausmotivaatiota ja siten opetusharjoittelun laatua. Harjoittelukoulut ovat olleet suuren kiinnostuksen kohteina vierailuissa, vakaa harjoittelujärjestelmä on aikaansaanut positiivisia arvioita.

Harjoittelukoulut ja opettajankoulutusyksiköt keräävät säännöllisesti palautetta harjoittelusta. Opiskelijoiden antama palaute näyttää tällä hetkellä olevan melko positiivista. Tämä osoittaa myönteistä kehitystä aiempiin vuosiin verrattuna. Palaute on usein varsin yksityiskohtaista ja sen avulla voidaan puuttua akuutteihin käytännön epäkohtiin.

Opettajankoulutusyksiköiden näkökulmasta kritiikkiä aiheuttaa se, että opettajankoulutuksen kokonaisuuden kannalta opettajankoulutuslaitos ja harjoittelukoulu ovat organisatorisesti toisistaan erillisiä tulosyksiköitä. Harjoittelukoulujen toimintamenoihin on osoitettu määrärahat valtion talousarviossa omalla momentillaan. Koulutuksellisesti opettajan pedagogisten opintojen kokonaisuudesta vastaa opettajankoulutuslaitos. Taloudellinen ja koulutuksellinen erillisyyttä tuottaa ongelmia. Harjoittelukoulut pyrkivät harjoittelujärjestelyihin, joilla maksimoidaan opettajien harjoittelupalkkiot, kun taas opettajankoulutuslaitoksen pyrkimys on tarjota opiskelijoille opinnot, joissa harjoittelukouluissa ja kenttäkouluissa tapahtuva harjoittelu vuorottelevat mielekkäästi ja joustavasti.

Katsaus osoittaa, ettei ole yhtä mallia ohjatun harjoittelun järjestämiselle, vaan menetelyt vaihtelevat. Myös korvauskäytännöt vaihtelevat eri yliopistoissa. Tähän voi osittain vaikuttaa se, että muutamille yliopistoille on opettajankoulutuksen laajennusohjelman (vv. 2001–2009) aiheuttaman harjoittelijamäärien kasvun vuoksi myönnetty erillisrahoitusta kenttäharjoittelun järjestämiseen, mutta ei kaikille. Joissakin harjoittelukouluissa toiminta on satunnaista, joissakin harjoittelun määrä on pisteytetty. Korvaukset vaihtelevat 0–400 euron välillä. Yleensä korvaus maksetaan suoraan kenttäkoulussa ohjaavalle opettajalle.

3 Selvitystyössä tarkasteltujen mallien vertailu

3.1 Kaikki harjoittelu harjoittelukouluissa

Nykyään ohjattu harjoittelu tapahtuu pääasiassa harjoittelukouluissa. Tämän kaltaisen mallin vahvoja puolia on järjestelmän vakaus, kokenut ja ammattitaitoinen henkilökunta sekä luonnollinen yhteys yliopiston opettajankoulutusjärjestelmään. Harjoittelu voidaan suorittaa turvallisessa harjoitteluympäristössä ja edetä harjoittelussa myös vähä vähältä sekä aiheittain. Vastuu opetuksesta lisääntyy harjoittelun edistyessä. Useat harjoittelukoulut sijaitsevat opettajankoulutusyksikköjen välittömässä läheisyydessä eivätkä matkat muussakaan tapauksessa ole pitkiä harjoittelukouluihin. Opetusryhmien kokoa voidaan säädellä, jolloin harjoittelu pienemmissä luokissa ja ryhmissä mahdollistuu verrattuna kenttäkouluihin. Myös tilat ja laitteet ovat yleensä ajanmukaiset. Tällaisissa olosuhteissa harjoittelun suunnittelu on optimaalista.

Nykykäytännön haittana mainitaan usein harjoittelukoulumaailman erityisluonne verrattuna kunnan kouluihin. Pienemmät opetusryhmät eivät anna oikeaa kuvaa todellisuudesta, johon harjoittelijat ovat kouluttautumassa. Henkilökunnan jakautuminen opettajiin ja harjoittelijoihin on ongelma kollegiaalisuuden kehittymiselle parhaalla mahdollisella tavalla. Opetustuntien pitäminen arvioitavina harjoitustunteina luo erilaisen ilmapiiriin verrattuna tavanomaiseen koulutyöskentelyyn, joskin opetustaidon arvostelemisen poistaminen on vapauttanut harjoittelutunnelmaa.

Harjoittelukoulun uhkakuvana on toiminnan jäykistyminen. Samat harjoittelun ohjaajat ohjaavat opiskelijoita vuosikautia. Uudistumisen tarve voi muodostua ongelmaksi, mikäli harjoittelukoulujärjestelmä ei seuraa koulumaailman muutosta riittävästi. Pahimmassa tapauksessa harjoittelu voi muodostua mekaaniseksi toiminnaksi, jonka tarkoituksena on vain hankkia muodollinen opettajan pätevyys ja ammattitaito hankitaan työn yhteydessä kentällä.

Harjoittelukoulujen kehittämisenäköminä voidaan nähdä toiminnan suuntautuminen entistä enemmän tutkimus- ja kokeilukouluiksi lisäämällä yhteistyötä opettajankoulutusyksikköiden kanssa. Tämä vaatii harjoittelukoulun opettajien työtehtävien harkintaa sisällyttämällä siihen opetus- ja ohjausvelvoitteiden lisäksi muita toimintoja. Harjoittelukoulujen palautejärjestelmä on viime aikoina antanut verrattain positiivista palautetta, palautetta myös hankitaan poikkeuksetta. Tämä antaa mahdollisuuden puuttua akuutteihin ongelmiin ja kehittää toimintaa jatkuvasti. Opettajavaihto on osoittanut rohkaisevia mahdollisuuksia

opintosuoritusten hyödyntämiseen myös kansainvälisesti. Opettajavaihdon lisääminen myös paikallisesti oman kunnan koulujen kanssa tarjoaa kehittämismahdollisuuksia. Harjoittelukoulujen yhteistyöverkosto on lisännyt harjoittelukoulujen välistä yhteistyötä koulujen ja ohjaajien välillä, se on myös hyödyntänyt tehokkaasti tietoteknisiä mahdollisuuksia. Toiminnan kehittämistä ajatellen saattaisi myös olla hyödyllistä kiinnittää projektikohtaisia opettajia tiettyihin harjoittelun erityistehtäviin, nämä ohjaajat saattaisivat myös elävöittää harjoittelun rutiineja. Toiminnan kehittäminen entistä avoimemmaksi ja vuorovaikutuksen lisääminen kunnan koululaitoksen kanssa on lähiaikojen tulevaisuuden haaste.

3.2 Kaikki harjoittelu kenttäkouluissa

Kenttäharjoittelu tarkoittaa siis sitä, että harjoittelu suoritetaan kunnan kouluissa. Periaatteessa malli tarjoaa variaation yhdestä koulusta kouluverkostoon. Mikäli kenttäharjoittelu keskitetään yhteen kouluun, on se toiminnaltaan samantapaista kuin harjoittelukouluissa. Yleensä kenttäharjoittelu hajaantuu moniin kouluihin, ääritapaus on yksittäiset harjoittelijat yksittäisissä kouluissa.

Kenttäharjoittelun etuna pidetään sen realistisuutta, opiskelijat harjoittelevat tavallisissa kouluissa. Opiskelijat integroituvat koulun toimintaan ongelmitta, he ovat luonnollinen osa koulu- ja opettajayhteisöä. Kenttäharjoittelu aktivoi suuren joukon kouluja ja opettajia opetusharjoittelun ohjaamiseen. Vaikutus on kahdensuuntainen: opiskelijat vievät ajan-kohtaista pedagogista tietoa ja osaamista kouluihin ja niiden opettajien saataville, toisaalta opiskelijat tuovat arkipäivän pedagogiikkaa opettajankoulutukseen. Kenttäkoulujen ja harjoittelukoulujen eroja ei kuitenkaan pidä liioitella, myös harjoittelukoulut toimivat yhteisten opetussuunnitelman perusteiden mukaisesti. Kenttäharjoittelun kouluverkosto takaa monipuolisen toimintakentän ja monipuoliset harjoittelukokemukset. Kenttäharjoittelua voidaan myös hyödyntää opettajien täydennyskoulutusmuotona. Kenttäkouluverkosto sallii koulujen ja opettajien vaihtamisen erilaisista syistä, ohjaavien opettajien ja koulujen joukko uudistuu vähitellen koko ajan. Yhteistyösopimuksista luopuminen ja uusien solmiminen on suhteellisen helppoa. Palaute kenttäharjoittelusta kiittää sen kiireetöntä ja paineetonta tunnelmaa. Kenttäharjoitteluun halukkaita kouluja ja opettajia on toistaiseksi ollut riittävästi, huomattava on myös, että ohjaajiksi valikoituvat siihen motivoituneet opettajat.

Harjoittelujärjestelmänä kenttäharjoittelu on epävakampaa kuin harjoittelu harjoittelukouluissa. Kenttäharjoitteluverkoston perustaminen on työläs prosessi, se vaatii kokemusten mukaan runsaasti työtä ja hyviä suhteita. Myös verkoston ylläpitäminen on jatkuvaa työtä, siihen kuuluu olennaisesti myös ohjaajakoulutuksen järjestäminen. Käytännön seurauksina koulujen erilaisuus voi tuottaa ongelmia ja ohjaajien ammattitaito vaihtelee enemmän kuin harjoittelukouluissa, joskin ammattitaito kasvaa kokemuksen karttuessa. Opiskelijoiden ja opettajankoulutuslaitosten lehtorien kulkeminen kouluilla vaatii aikaa ja tuottaa korvattavia kustannuksia, osa kouluista saattaa sijaita kaukanakin.

Kenttäharjoittelun suurin uhka on epävarmuus harjoittelupaikoista. Tätä lisää epätietoisuus kustannuksista, jos järjestelmä vakiinnutetaan. Toistaiseksi kenttäharjoittelu on toiminut paljolti motivoituneen opettajajoukon varassa, tämä lienee todennäköistä myös jos järjestelmä vakiinnutetaan. Ohjausta ei kuitenkaan voitane asettaa opettajien velvollisuudeksi. Opettajien työmäärä kasvaa ohjauksen myötä ja se edellyttää opetusvelvollisuuden tarkistamista, mikä puolestaan on omiaan lisäämään kustannuksia. Mahdollisia ohjaajia joudutaan kouluttamaan jatkuvasti, ohjaajia pitää kouluttaa myös varalle vaihtuvuuden takia. Myös

tilapäiset häiriöt saattavat jättää harjoittelijan pulaan ja aiheuttaa hankaluuksia. Matkat kouluille saattavat vaikeuttaa opinto-ohjelman järjestelyjä, kovin pitkät etäisyydet tuskin ovat mahdollisia. Uhkana on myös se, että harjoittelu voi muuttua työharjoittelun tyyppiseksi, jolloin toiminnan käsitteellistäminen jää taka-alalle. Tämä kaikki vaatii jatkuvaa vuorovai- kutusta opettajankoulutuslaitosten ja koulujen välillä. Laaja kenttäkouluverkosto saattaa olla vaikea ja työläs hallittavaksi tässä suhteessa. Jos tehdään pitkäaikaisia sopimuksia koulujen ja ohjaajien kanssa, ollaan lähes samassa tilanteessa kuin harjoittelukoulujärjestelmässä sillä erolla että harjoittelukouluja on tässä tapauksessa useita.

Kenttäharjoittelun kehittämismahdollisuudet perustuvat toimivaan yliopiston ja kou- lujen yhteistyöhön, jonka ytimenä ovat innostuneet harjoittelijoiden ohjaajat. Tämä voi tuottaa monenlaista aktiviteettia, harjoittelijat voivat osallistua koulun arkirutiineihin sekä toimia lisäresurssina esimerkiksi juhlien järjestämisessä. Yhteistyö antaa myös koulun opet- tajille tilaisuuden osallistua tutkimustoimintaan. Se tarjoaa edelleen virikkeitä muodollisiin kasvatusalan opintoihin ja sellaisenaan yhteistyö on opettajien täydennyskouluttautumista.

3.3 Harjoittelun jakaminen harjoittelukouluun ja kenttäkouluihin

Useassa opettajankoulutuslaitoksessa on kehitetty kenttäharjoittelukäytäntöjä harjoitte- lukouluissa tapahtuvan harjoittelun rinnalle. Käytäntö on kuitenkin ollut hyvin kirjavaa. Kenttäharjoittelua ei ole käytetty tai siihen ei ole ollut mahdollisuuksia samassa laajuudessa kaikissa yliopistoissa. Työnjakoa harjoittelun monipuolistamiseksi on yleensä pidetty hyvänä lähtökohtana ja palaute on ollut pääasiassa myönteistä.

Yhdistetyn harjoittelun ominaisuudet syntyvät paljolti juuri kummankin mallin erityis- piirteiden yhdistämisestä. Kenttäharjoittelun positiiviset näkökohdat voidaan liittää mu- kaan sellaisinaan ja toisaalta negatiivisten näkökohtien merkitys vähenee yhdistämisessä. Harjoittelulla toisaalta harjoittelukouluissa ja toisaalta kenttäkouluissa on oma tehtäväalu- eensa, ne tukevat ja täydentävät toisiaan. Harjoittelukoulujen ja kenttäkoulujen ohjaajien erilaista roolia on myös mahdollista hyödyntää harjoittelun kehittämisessä.

Kenttäharjoitteluverkosto mahdollistaa myös kiinteämmän yhteistyön harjoittelukou- lujen ja kunnan koulujen välillä. Harjoittelukouluja voidaan hyödyntää kenttäkoulujen opettajien ohjaajakoulutuksessa. Edelleen opettajavaihto tulee helpommaksi. Kenttäkoulu- jen opettajille voidaan tarjota tilaisuuksia hankkia kokemuksia harjoittelukouluista ja har- joittelukoulujen opettajat voivat samaan tapaan toimia vaihto-opettajina kenttäkouluissa. Opettajavaihto on mahdollista järjestää lyhyenä eli joitakin oppitunteja kestäväenä tai pi- tempiaikaisena eli muutamia viikkoja tai kuukausia kestäväenä. Järjestelmä voisi tuoda uusia virikkeitä kumpaakin leiriin ja lähentää niitä toisiinsa.

Käytännössä harjoittelun yhteismalli edellyttää konkreettista yhteistyötä eli siitä huoleh- tivaa henkilöstöä. Ohjattu harjoittelu on osa koulutusohjelman kokonaisuutta ja tämän kokonaisuuden hallinta ja ohjaaminen tulee sitä vaikeammaksi ja työläämmäksi, mitä use- ampia osapuolia siinä on. Yhteismalli edellyttää koulutusohjelmasta vastaavalta laitokselta päävastuuta. Yhteismallin organisointi vaatii kaksijakoista toimintaa: kenttäkouluverkoston perustamista ja ylläpitämistä sekä ohjaajien koulutusta, toisaalta harjoittelun suunnittelua ja johtamista sekä myös talousjohtamista harjoittelukoulujen ja kenttäkoulujen työnjaossa. Tätä varten tarvitaan yhteistyöelin, jossa kaikki osapuolet ovat edustettuina ja jonka johdossa on koulutusohjelman kokonaisuudesta vastaava koulutuksenjohtaja.

3.4 Johtopäätöksiä ja kehittämismahdollisuuksia

Suomalaisen opettajankoulutuksen yksi erityisvahvuus kansainvälisesti arvioituna on ohjatun harjoittelun harkittu asema opettajankoulutuksen opetussuunnitelman kokonaisuudessa. Harjoittelulla on opettajan arkityöhön ja työskentelytapojen tutustumisen lisäksi suunniteltu tehtävä opettajan ammattitaidon kehittämisessä ja kehittämisessä. Koulutusohjelmien eri osien ja vaiheiden kokonaisuudeksi integroimisessa ohjattu harjoittelu ei ole poikkeus siinä mielessä, että integroimisen varmistamiseksi siihen on kiinnitettävä aktiivisesti huomiota. Harjoittelusta hankitun palautteen perusteella näyttää siltä, että pedagogisen ajattelun kehittyminen ja tutkivan otteen omaksuminen sekä niiden yhdistäminen käyttöteoriaksi on vaativa tavoite. Sen saavuttaminen toteutuu harjoittelun osalta parhaiten yhdistämällä opettajankoulutuslaitoksen tutkimusasiantuntemus harjoittelukoulujen ja kenttäkoulujen käytännön asiantuntemukseen. Yhteistyöelin on samalla aiempaa toimivampi kanava koulumaailman ja yliopistojen laitosten välillä.

Ohjattu harjoittelu toteutuu käytännössä jo nyt varsin monipuolisesti. Toisaalta monipuolisuus ei koske kaikkea harjoittelua eikä kaikkia opettajankoulutusyksiköitä. Joissakin tapauksissa kaikki harjoittelu tapahtuu harjoittelukouluissa ja joissakin tapauksissa kaikki harjoittelu tapahtuu kenttäkouluissa. Mikäli halutaan varmistaa entistä monipuolisempi harjoittelu opettajankoulutusjärjestelmässämme, olisi se varmistettava osoittamalla sille riittävät resurssit ja sisällytettävä monipuolisuus, käytännössä ohjatun harjoittelun yhteismalli, opettajankoulutusohjelmaan. Kenttäharjoitteluun on jouduttu toistaiseksi enemmän käytännön syistä kuin tarkoitushakuisesti, siitä saadut positiiviset kokemukset rohkaisevat yhteismallin vakiinnuttamiseen.

Ohjatun harjoittelun organisoiminen on pääasiassa hallinnollista luonteeltaan, mutta se tarjoaa joka tapauksessa kehykset opettajankoulutusyksiköille harjoittelun sisällölliseen toteuttamiseen ja kehittämiseen. Tässä tehtävässä kullakin opettajankoulutusyksiköllä on itsenäinen vastuu ja sen mukanaan tuomat haasteet.

4 Vaihtoehtoisten mallien arvio

4.1 Valtiolle aiheutuvista kustannuksista

Edellä esitettyjen mallien kustannusvertailuun liittyy paljon epävarmuustekijöitä. Tarkkojen laskelmien tekeminen on mahdollista vain nykytilanteen pohjalta. On kuitenkin ilmeistä, että kustannustekijöihin sisältyy runsaasti ”liikkuvia” tekijöitä, joiden ennakoiminen on mahdotonta. Esimerkiksi nykytilanteen mukaan ns. kenttäharjoittelun ohjauksesta maksettavat palkkiot vaihtelevat suuresti; joissakin tapauksissa palkkiota ei makseta lainkaan.

Selvitysmiesten tehtäviin ei voi kuulua arvioida sitä, millaisia korvauksia harjoittelun ohjaavalle opettajalle tulisi maksaa, koska kuntien opettajien palvelussuhteen ehdoista ja niiden sopimisesta toimivalta on lain mukaan Kunnallisella työmarkkinalaitoksella ja kunnallisen pääsopimuksen mukaan sen kanssa virka- ja työehtosopimuksia tekevillä pääsopijajärjestöillä. Kun selvitystyössä tuli kuitenkin esittää laskelmia ja arvioita erilaisten vaihtoehtojen kustannusvaikutuksista valtiolle ja kunnille, on eräitä vaihtoehtoisia malleja ja niiden aiheuttamia kustannuksia tarkasteltu lyhyesti jäljempänä tässä raportissa.

On ilmeistä, että mikäli siirryttäisiin malliin, jossa kaikki harjoittelu suoritettaisiin kenttäharjoitteluna, palkkiojärjestelmä tultaisiin arvioimaan kokonaisuudessaan uudelleen. Asia olisi todennäköisesti nykyistä sitovammin VES-asia, eikä ole mahdollista arvioida, mille tasolle palkkio ja harjoittelun kokonaiskustannukset tällöin asettuisivat. Sama tilanne voi olla – vaikutuksiltaan kuitenkin kokonaiskustannuksiin vähäisempänä – silloin, jos siirrytään malliin, jossa kenttäharjoittelu institutionalisoidaan selkeästi osaksi harjoittelun kokonaisuutta.

Opettajankoulutustarpeisiin vaikuttavat useat eri tekijät. Niitä ovat esimerkiksi väestön ikäluokkien kehitys, yleiset ja erityisesti opetustoimeen vaikuttavat taloudelliset tekijät, työelämän muutosten vaikutukset työvoimatarpeisiin ja koulutusta koskevat lainsäädännön muutokset. Kuntien ja muiden koulutuksen järjestäjien tekemät ratkaisut opetustoimessa, maan eri osien alueelliset erityispiirteet, kieliryhmät, maahanmuuttajuus, opetustehtävissä olevien ikärakenne ja kelpoisuustilanne, aloituspaikkakehitys sekä oppiaineita, tuntijako ja opetussuunnitelmia koskevat ratkaisut vaikuttavat myös koulutustarpeisiin. Opetusministeriö on esittänyt opettajankoulutuksen tulevista tarpeista arvioita, joihin ei tässä raportissa ole nähty perustelluksi esittää muutoksia.

Seuraavassa esitetään näkemyksiä eri mallien kustannusvaikutuksista ja kustannustekijöistä valtiolle ja kunnille.

a) Kaikki harjoittelu harjoittelukouluissa

Mikäli pyrittäisiin malliin, jossa kaikki harjoittelu toteutettaisiin yliopistojen harjoittelukouluissa (normaalikouluissa), jouduttaisiin niissä lisäämään harjoittelun määrää. Aiheuttaisiko tämä ja mahdollisesti missä määrin esimerkiksi kiinteistöjen lisärakennus- tai muutostarpeita, joista aiheutuisi valtiolle välittömiä kustannuksia ja harjoittelukouluille välillisiä (mm. vuokra-)kustannuksia, jätetään tässä arvioimatta.

Keskittämällä olisi kuitenkin suora kustannusvaikutus myös voimassa olevan VES:n mukaisesti. VES:n pääsääntö on esitetty alaviitteessä¹. Näin ollen harjoittelijoiden määrän lisääntyminen harjoittelukouluissa voi johtaa joko ylitunteihin tai tarpeeseen lisätä ohjavia opettajia. Mikäli harjoittelukoulujen budjettiin ei kuitenkaan lisättäisi rahoitusta tästä syystä, se johtaisi joko korvauksen tason laskemiseen nykyisestä tai esimerkiksi luokkakokojen kasvattamiseen säästöjen saamiseksi. Kustannusten suora laskeminen on kuitenkin ongelmallista mm. sen vuoksi, että VES:n mukaista enimmäismäärää, 1,5 vuosiviikkotunnin mukaista korvausta ei ole toteutettu kaikissa tapauksissa, vaan koulujen välillä on ollut tässä vaihtelua. On kuitenkin ilmeistä, että nykykäytännöllä harjoittelun siirtäminen kenttäkouluista kokonaan harjoittelukouluihin aiheuttaisi valtiolle selvästi lisäkustannuksia.²

Tarkkojen laskelmien tekemistä mahdollisesti aiheutuvista lisäkustannuksista vaikeuttaa sekin, että harjoittelukoulujen ja yliopistojen opettajankoulutusyksiköiden tai itse yliopistojen välillä on jonkin verran rahaliikennettä, joka valtion näkökulmasta on kustannusneutraalia, mutta harjoittelukoulujen kustannusten näkökulmasta opettajankoulutuksen menoeriä. Yksi tällainen menoeriä on yliopistoille vaihtelevassa määrin maksettavat yleiskustannuserät. Niiden määrä (hallinnon yleiskulut) oli vuonna 2005 harjoittelukoulujen tilinpäätöksen mukaan yhteensä 1 993 222 euroa, eli 2,81 % koulujen kokonaismenoista.

Oma kysymyksensä kustannusarviossa on siinä, että joissakin tapauksissa nykykäytännössä harjoittelu toteutetaan pääasiassa kenttäkouluissa. Kaikissa tapauksissa harjoittelukouluissa ei ole esimerkiksi erityisluokkia, mitä erityisluokanopettajakoulutuksen järjestäminen kokonaan harjoittelukouluissa edellyttäisi. Tällaisten luokkien perustaminen aiheuttaisi valtiolle huomattavia lisäkustannuksia.

Lisäksi yliopistojen opettajankoulutuksessa on sellaisia aineenopettajankoulutuksen aloja, joissa peruskouluissa tai lukioissa ei ole tarvittavaa opetettavaa ainetta. Tällaisessa tapauksessa ohjatun harjoittelun keskittämistä harjoittelukouluihin ei voida lainkaan ajatella.

b) Harjoittelun jakaminen harjoittelukoulun ja kenttäkoulujen välillä

Opettajankoulutukseen kuuluva ohjattu harjoittelu on tälläkin hetkellä käytännössä jaettu harjoittelukoulujen ja kenttäkoulujen kesken. Kuten edellä esitetystä ilmenee, vaihtelua kenttäharjoittelun määrässä on kuitenkin paljon riippuen harjoittelukoulusta ja erityisesti opettajankoulutuksen suuntautumisesta.

¹ Yliopisto- ja tiedehallinnon tarkentavalla virkaehtosopimuksella sovitut palvelussuhteen ehdot; harjoittelukoulut: 18 § 2 mom.

Opettajankoulutuksesta johtuvat tehtävät

1) Harjoittelukoulun lehtorin opetusvelvollisuuteen voidaan lukea opetusharjoittelun ohjaamista ja muita harjoittelukoulun opettajankoulutustehtäviä koulukohtaisen opettajankoulutuksen tuntikiintiön rajoissa.

Tuntikiintiö on opettajankoulutuksesta johtuviin tehtäviin käytettävien tuntien enimmäismäärä.

2) Tuntikiintiön lasketaan lukuvuodessa enintään 1,5 vuosiviikkotuntia jokaista opiskelijaa kohti, joka suorittaa opettajan pedagogisten opintojen opetussuunnitelman mukaisen harjoittelun harjoittelukoulussa.

² Opettajankoulutuksesta aiheutuvat kokonaismenot vuoden 2005 tilinpäätöksen ja Opetushallitukselle ilmoitettujen lukujen mukaisesti ovat liitteessä 1.

Mikäli päädyttäisiin malliin, jossa kenttäharjoittelu pyritäisiin tuomaan systemaattiseksi ja suhteellisen yhteneväiseksi osaksi ohjatun harjoittelun kokonaisuutta, olisi samalla pyrittävä järjestelmään, jossa olisi sellainen suhteellisen pysyvä kenttäkoulujen verkosto (kuten esimerkiksi Helsingissä on erityisrahoituksella luotu), jossa voitaisiin taata ohjauksen laatu ja riittävän pitkäjänteinen kehittämistyö.

Tällaisen sekajärjestelmän kustannusvaikutusten arviointiin vaikuttavat samat seikat kuin edellä on esitetty harjoittelukoulujen kohdalla. Tässäkään tapauksessa tarkkoja kustannusvaikutuksia tuskin voidaan laskea. Kustannusten arvioinnissa voidaan kuitenkin nostaa esille ainakin seuraavia tekijöitä.

Voidaan arvioida, että mikäli harjoittelukouluissa nykyisin suoritettavan ohjatun harjoittelun määrä vähenisi, tästä vapautuisi tunti- tai henkilöresursseja. Tarkkaa arviota vapautuvan resurssin määrästä ei voida esittää, sillä – kuten edellä on todettu – voimassa olevan VES:n mukaan, harjoittelukoulun ohjaaville opettajille maksettavan korvauksen osalta VES sisältää vain enimmäiskorvausmäärän (1,5 vvht), jota ei ole useassa tapauksessa sovellettu. Jos ohjattavien harjoittelijoiden määrä vähenisi, johtaisiko se vastaavasti ohjauksen korvaustason nostamiseen? Näin voisi käydä, mikäli harjoittelukoulujen budjetit säilyisivät ennallaan.

Mikäli harjoittelukoulujen rahoitusta ei kenttäharjoittelun osuuden noustessa pienennettäisi, merkittäisi malli pelkästään kustannusten kasvua. Lisäkustannuksia aiheuttaisivat ensinnäkin lisääntyvät ohjauspalkkiot, joita tulisi maksaa kenttäkoulujen ohjaaville opettajille. Tähän kustannuserään vaikuttaa olennaisesti se, tultaisiinko tässä yhteydessä entistä sitovammin – ja kenties selvästi kirjavaa nykytasoa kalliimmalla tasolla – sopimaan ohjauspalkkioista. Kustannuksia aiheutuisi myös ohjaavien opettajien kouluttamisesta tehtävänsä.

Mikäli kenttäharjoittelu on systemaattinen osa harjoittelua, sen järjestäminen edellyttää harjoittelukoulussa toteutettavaa harjoittelua enemmän koordinoitua opettajankoulutusta antavissa yksiköissä. Esimerkiksi Helsingissä kenttäkouluverkostossa toteutettavaa harjoittelua koordinoimassa on erikseen palkattu henkilö.

Lisäkustannuksia ja resurssitarvetta aiheuttaa myös lisääntyvän kenttäharjoittelun ohjaus. Tämän kustannuserän suuruuteen vaikuttaa olennaisesti se, miten laajalla maantieteellisellä alueella kenttäkouluverkko on. Opettajankoulutuksen ohjattuun harjoitteluun kuuluu kuitenkin olennaisena tekijänä opettajankoulutusta antavasta yksiköstä tuleva ohjaus. Sen antamiseen kuuluu matka- ja aikaresursseja tietysti sitä enemmän, mitä laajempi kenttäkouluverkko on.

On ilmeistä, että erääksi ongelmaksi nykyisessä opettajankoulutuksen ohjatun harjoittelun järjestämisessä koetaan se, että opettajankoulutusta antavat yksiköt eivät koe aina voivansa riittävästi vaikuttaa ohjatun harjoittelun järjestämiseen. Erillisen rahoituksen puuttuessa, mahdollisuus kenttäharjoittelun järjestämiseen on rajoitettu. Ohjattuun harjoitteluun tarkoitetut rahat sisältyvät harjoittelukoulujen – normaalikoulujen – perusrahoitukseen. Yksi mahdollinen ratkaisu tähän ongelmaan voisi olla se, että opettajankoulutusyksikkö saisi harjoitteluun käytettävät rahat. Niillä voitaisiin hankkia ohjattu harjoittelu sekä harjoittelukouluista että kenttäkouluista. Tällainen, eräänlainen ostopalvelumalli mahdollistaisi joustavamman rahojen käytön.

Malli saattaisi kuitenkin johtaa epävarmuuteen ja epävakauteen harjoittelukoulujen toiminnassa ja henkilöstöpolitiikassa. Jonakin vuonna harjoittelua ehkä ostettaisiin harjoittelukoulusta, joskus taas ei. Tämä edellyttäisi jatkuvaa joustoa opettajakunnan määrässä.

c) Kaikki harjoittelu kenttäkouluissa

Mikäli kaikki opettajankoulutukseen liittyvä ohjattu harjoittelu toteutettaisiin kenttäkouluissa, voitaisiin harjoittelukoulut kokonaan lakkauttaa, elleivät ne olisi osa kenttäkoulu-

verkostoa. Harjoittelukoulujen lakkauttaminen saattaisi olla sijaintikuntien kouluverkon näkökulmasta ongelmallista, sillä harjoittelukoulujen oppilaat tulisi tällöin siirtää kouluverkon muihin kouluihin. Tästä aiheutuisi mahdollisesti koulurakennusten lisärakentamisen tarve, josta puolestaan nykyisen lainsäädännön mukaan valtionosuuden lisätarve.

Jos jätetään huomiotta harjoittelukoulujen muut tehtävät ja harjoittelukoulujen oppilaat koulutettaisiin kunnan kouluverkossa, tuottaisi se säästöä valtiontalouteen. Säästön määriä arviotaessa voidaan vuoden 2007 talousarviota perusteena käyttäen esittää seuraavia laskelmia³.

Yleissivistävän koulutuksen laskennalliset käyttökustannukset

(oppilasmäärä x yksikköhinta)	
- esiopetus (56 500 x 4 859 euroa)	274 526 000
- kunnallinen perusopetus (550 700 x 5 335 euroa)	2 938 007 000
- yksityinen perusopetus (13 300 x 5 519 euroa)	73 421 000
- kunnallinen lukio-opetus (110 130 x 4 789 euroa)	527 391 000
- yksityinen lukio-opetus (9 870 x 4 943 euroa)	48 793 000
- asukaskohtainen taiteen perusopetus (1,4 euroa/asukas)	7 320 000
Kuntien rahoitusosuus	- 2 145 969 000
jäännös, eli valtionosuus ja -avustus yleissivistävän koulutuksen käyttökustannuksiin (arviomääräraha)	1 835 866 000 euroa

Talousarvion mukaan kunnallisen perusopetuksen laskennallinen oppilaskohtainen kustannus on keskimäärin 5 335 euroa ja kunnallisen lukio-opetuksen kustannus 4 789 euroa oppilasta kohden. Yksikköhinnat vaihtelevat kuntien välillä opetus- ja kulttuuritoimen rahoituksesta annetun lain (16–18, 23 ja 23 b §) ja asetuksen mukaisella tavalla. Kuntien koulutoimen (lukuun ottamatta esiopetusta, taiteen perusopetusta sekä eräitä pienempiä eriä) laskennallisten kustannusten yhteismäärä vuonna 2007 on siten 3 465 398 000 euroa. Kuntien rahoitusosuus yleissivistävän koulutuksen kustannuksista on yhteensä 2 145 969 000 euroa. Kunnan koulutoimen kustannuksiin ei sisälly esimerkiksi kenttäharjoittelun ohjauksesta maksettavia korvauksia. Kysymyksessä ovat siten ns. koulunpidosta aiheutuvat kustannukset.

Erikseen talousarviossa on varattu määräraha yleissivistävän koulutuksen oppilaitosten perustamiskustannusten valtionosuuksiin. Vuonna 2007 tälle momentille on varattu yhteensä 47 100 000 euroa. Edelleen talousarviossa on valtuus myöntää vuonna 2007 yleissivistävän koulutuksen oppilaitosten perustamiskustannuksiin enintään 50 000 000 €, joka maksetaan hankkeen valmistumista seuraavan kalenterivuoden alusta seitsemän vuoden aikana (myönnettävillä valtionosuuksilla arvioidaan voitavan rakentaa tai peruskorjata tilat 8 000 oppilaalle).

Valtion talousarviossa vuodelle 2007 on harjoittelukoulujen toimintamenoihin (nettomääräraha) varattu rahoitusta yhteensä 72 477 000 euroa. Summa on määritelty siten, että harjoittelukoulujen oppilastavoite on yhteensä 7 900, joista peruskoulun oppilaita on 5 700 ja lukion oppilaita 2 200. Harjoittelukoulujen toimintamenoihin sisältyvät koulunpitokustannusten lisäksi myös opettajankoulutuksesta aiheutuvat menot, siis mm. harjoittelun ohjaus⁴. Saatujen selvitysten mukaan harjoittelukoulujen menot ilman opettajankoulutusta (Opetushallitukselle ilmoitettu luku) olivat vuonna 2005 yhteensä 61 219 095 euroa.

³ Valtiolle aiheutuvista kustannuksista ks. myös Sakari Liimatainen (OPM 2003).

⁴ Vertailun vuoksi voidaan todeta, että Sakari Liimataisen mukaan (OPM 2003) normaalikoulujen kokonaiskustannukset vuonna 2001 olivat 65 307 002

menot ilman opettajankoulutusta 50 139 597
erotus = opettajankoulutus 15 167 405

Mikäli harjoittelukoulujen oppilasmäärä koulutettaisiin kunnallisessa koululaitoksessa käyttäen laskennan perustana vuoden 2007 talousarvion lukuja ja määriteltyjä yksikköhintoja, laskennalliset kustannukset muodostuisivat seuraavasti:

peruskoulu	5 700 x 5 335 € =	30 409 500 €
lukio	2 200 x 4 789 € =	10 535 800 €
yht.		40 945 300 €

Talousarvion yksikköhinnan mukaisesti laskettuna harjoittelukoulujen oppilaiden koulutuskustannukset kunnan koululaitoksessa olisivat siis yhteensä 40 945 300 euroa, mihin kustannuksiin tulisi kunnan osallistua opetus- ja kulttuuritoimen rahoituksesta annetun lain (635/1998) mukaisesti⁵. Kuten jäljempänä osoitetaan, useimmissa harjoittelukoulujen sijaintikunnissa kunnan koululaitoksen oppilaskohtaiset kustannukset ovat kuitenkin suuremmat kuin määritellyt yksikköhinnat.

Saatujen selvitysten mukaan harjoittelukoulujen oppilaskohtaiset kustannukset verrattuna sijaintikuntien koulujen kustannusten keskiarvoon olivat lukiodien osalta 1,70-kertaiset ja perusasteen osalta 1,53-kertaiset.⁶ Kustannuseroa selittää selvitysmies Sakari Liimataisen mukaan (OPM 2003, 47) opettajankoulutuksen erityistarpeet kuten pienemmät perusopetusryhmät, laajemmat kielivalinnat ja laajemmat lukion kurssitarjottimet. Tähän voinee lisätä suuremmat opettajien täydennyskoulutuksen kulut sekä kiinteistökulujen erot. Harjoittelukoulujen ollessa yleensä Senaatti-kiinteistöjen vuokralaisina, ne joutuvat maksamaan vuokrissaan Senaatti-kiinteistöjen tuottovaatimuksilla määritellyt kiinteistökustannukset. Tällaista menettelyä ei tavallisesti sisälly kunnan koulujen vuokramäärityksiin. Tavallista onkin, että kunnan koulujen kiinteistökulut ovat selvästi harjoittelukoulujen vastaavia kuluja pienemmät (harjoittelukouluissa vuoden 2005 tasolla n. 1 200–2 400 euroa oppilasta kohti, sijaintikunnan koululaitoksessa 400–950 euroa oppilasta kohti).⁷

Vaikka harjoittelukoulujen kokonaiskustannukset ovat keskimäärin sijaintikuntien kouluja suuremmat, tämä ei kuitenkaan tarkoita, että koulujen kustannukset valtiolle olisivat vastaavasti kalliimmat. Tämä johtuu siitä, että harjoittelukoulujen kiinteistökulut (keskimäärin noin 22 % harjoittelukoulujen kokonaismenoista) ”palautuvat” valtiolle ja siitä, että harjoittelukoulut maksavat vaihtelevassa määrin myös ns. yleiskustannuslisää kotiyliopistoilleen.

Vertailua mutkistaa myös se, että harjoittelukustannukset ovat vaikeasti mitattavissa. Opetusministeriön asettama selvitysmies Sakari Liimatainen on arvioinut harjoittelukoulujen opettajankoulutuskustannuksia raportissaan vuonna 2003 (OPM 2003). Hänen mukaansa opettajankoulutuskustannukset muodostuvat opetusharjoittelun ohjauksen palkkakustannuksista, muusta opettajankoulutukseen kuuluvasta harjoittelukoulun opettajan antamasta luento- tai muusta ryhmälle annettavasta opetuksesta sekä opetusharjoittelusuunnitelman

⁵ Lain 9 §:n (22.12.2005/1071) mukaan kunnan rahoitusosuus opetustoimen ja kirjaston käyttökustannuksiin vuosina 2006 ja 2007 on 54,70 prosenttia euromäärästä, joka lasketaan siten, että 2 ja 3 momentissa säädetyllä tavalla laskettu euromäärä jaetaan maan asukasmäärällä ja näin saatu euromäärä kerrotaan kunnan asukasmäärällä. Kunnan rahoitusosuutta laskettaessa kaikki 8 §:n 1–4 ja 6 kohdassa tarkoitetut kuntien valtionosuuden perusteet lasketaan yhteen ja näin saatuun euromäärään lisätään:

1) kuntayhtymille ja yksityisille koulutuksen järjestäjille 7 §:n 1 momentin mukaisesti lasketut valtionosuuden perusteita vastaavat euromäärät; sekä

2) valtion oppilaitoksille 5 §:n 1 kohdassa tarkoitettuja toimintoja varten 16 §:n nojalla vahvistettujen keskimääräisten yksikköhintojen perusteella lasketut valtionosuuden perusteita vastaavat euromäärät.

⁶ Liitteet 2 ja 3.

⁷ Liitteet 2 ja 3.

laatimista ja seuranta avustavan opettajan korvauksista. Lisäksi opettajankoulutuksesta aiheutuvia kustannuksia sisältyy koulun muihin kuin opetuspalkkiomenoihin, muihin toimintamenoihin sekä kiinteistö- ja hallintomenoihin.

Edellä sanotulla perusteella Sakari Liimatainen – opettajankoulutuksen kustannusten erittelemiseksi – vähensi harjoittelukoulujen tilinpäätösten mukaisista kokonaiskustannuksista Opetushallituksen kustannuskyselyssä saadut harjoittelukoulujen valtionosuuspohjaan kuuluvat kokonaiskustannukset. Viimeksi sanotut kokonaiskustannukset saatiin vähentämällä alkuperäisistä kokonaiskustannuksista opettajankoulutuksen osuus työsuunnitelmassa olevien opetus- ja ohjaustuntien välisellä suhteella sekä vähentämällä jäljelle jääneistä muista kustannuksista 15 % (pieniä kustannuseriä koskeviin menoihin, kuten koulukyyteihin, kouluruokailuun tai muuhun oppilashuoltoon opettajankoulutusrasitetta ei vryörytetty).

Edellä kuvatulla tavalla saatiin harjoittelukoulujen yhteenlasketuiksi opettajankoulutuskustannuksiksi 15 167 505 euroa (vuonna 2001). Tämä tarkoitti 23 % harjoittelukoulujen kokonaiskustannuksista. Opettajankoulutuskustannukset vaihtelivat kuitenkin voimakkaasti. Enimmillään ne olivat 30 % kokonaiskustannuksista (Helsingin normaalilyseo, Jyväskylän normaalikoulu ja Turun normaalikoulu) ja vähimmillään 8–12 % (Rauman normaalikoulu, Hämeenlinnan normaalikoulu ja Savonlinnan normaalikoulu). Pientä prosenttiosuutta selittää se, että viimeksi mainituissa harjoittelukouluissa on ainoastaan 1–6 vuosiluokat. Laaja aineenopettajakoulutus nostaa opettajankoulutuksen kustannusosuutta. Edellä kuvattuihin suhteellisiin osuuksiin ei ole ilmennyt olennaisia muutoksia.

Varsinaisista opettajankoulutuskustannuksista voidaan vielä erottaa ohjatun harjoittelun välittömät kustannukset. Tällainen erottelu ei kuitenkaan anna tarkkaa kuvaa kustannuksista, sillä ohjattua harjoittelua ei voida irrottaa muusta opettajankoulutuksesta, vaan se on (olennainen) osa sitä.

Selvitystyössä on pyydetty opettajankoulutusta antavilta yksiköiltä tiedot kenttäharjoittelun kustannuksista nykytasolla. Kuten edellä on todettu, tästä nykytasosta ei voida vetää suoria johtopäätöksiä siitä, miten nämä kustannukset tulevat kehittymään – erityisesti, jos harjoittelua siirretään säännönmukaisesti ja nykyistä laajemmin – kenttäkouluissa. Tilanteen epävakaudesta kertoo sekin, että selvitystyön aikana on eräässä tapauksessa ohjatun harjoittelun sopimuksia uusittu, mikä on nostanut merkittävästi kenttäharjoittelun ohjauksen hintaa.

Saadun selvityksen mukaan kenttäharjoittelun ohjauksesta maksetut korvaukset vaihtelevat erittäin paljon. Useassa yliopistossa sovelletaan sivutoimisten tuntiopettajien palkkioperustetta, joka on noin 35 euroa tunnilta. Ohjaukseen käytettävä tuntimäärä vaihtelee osittain sen mukaan onko ohjaajalla yksi vai useampia ohjattavia tai minkä tason harjoittelusta on kysymys. Käytössä on kuitenkin myös muita korvauserusteita. Esimerkiksi Helsingissä sovelletaan kenttäharjoittelun (jonka laajuus on 5–8 op) ohjaukseen kokonaispalkkiojärjestelmää, joka vaihtelee 173,33 eurosta 308,75 euroon harjoittelijaa kohden.

Keskimääräinen harjoittelijamäärä, joka oli harjoittelukouluissa harjoittelussa koko lukuvuoden 2005–2006, oli yhteensä 2 253 opiskelijaa. Tästä voidaan tehdä – tosin monilla varauksilla – laskelmia, mitä tämän harjoittelun siirtäminen kenttäharjoitteluksi tulisi maksamaan. Mikäli ohjaajille tällaisessa tapauksessa maksettaisiin 35 euron tuntipalkkio ohjaustunnilta, mikä nykytilanteessa on käytössä muutamissa koulutusyksiköissä, ja mikäli ohjauksen määräksi (yksilöohjaus ja ryhmäohjaus) sovittaisiin ohjaajaa kohti 2 tuntia viikossa, kustannukset tästä olisivat 5 992 980 euroa. Helsingin yliopistossa käytössä olevan palkkiojärjestelmän mukaan laskettuna lisäkustannukset ohjatun harjoittelun siirrosta (edellyttäen, että harjoittelun määrä olisi yhteensä 20 op) olisivat 1 562 049–2 086 841 euroa. Näihin summiin tulisi lisätä jo nykyisin kenttäharjoitteluun käytettävä rahoitus.

Edellä esitettyihin laskelmiin ei sisälly kenttäharjoittelun järjestämisestä välttämättä syntyviä koordinointi- ja palkkauskuluja eikä niitä (kohonneita) kustannuksia, joita yksiköille on muodostunut didaktisen ohjauksen tai muun yksikön opettajien antaman ohjauksen kohonneista matkakuluista tai käytetystä lisäajasta.

Vertailun vuoksi voidaan todeta, että Sakari Liimataisen laskelmien mukaan normaalkouluissa suoritettujen harjoittelun kustannukset (joissa on mukana edellä kuvatulla tavoin koko opettajankoulutuksen kustannus ei siis pelkkä harjoittelun ohjaus) olivat vuonna 2001 suoritettua opintoviikkoa kohden laskettuna seuraavat:

suoritetut opintoviikot	opetusharjoittelun kustannukset	euroa/ov
22 641	15 167 405	670

Nyt tehtyjen selvitysten mukaan uudistetussa tutkintorakenteessa harjoittelukouluissa toteutetussa harjoittelussa suoritettiin vuonna 2005 yhteensä 38 813 opintopistettä. Opettajankoulutuksen kokonaismenot olivat 9 731 990 euroa. Opettajankoulutuksen laskennalliseksi hinnaksi muodostuu tällä tavoin noin 250 euroa/opintopiste. Tässä hinnassa ovat mukana varsinaisen harjoittelun ohjauksen lisäksi myös muut opettajankoulutukseen kuuluvat kustannukset harjoittelukouluissa. Mikäli laskennan perusteena käytetään opettajankoulutuksen palkkamenoja, jotka olivat yhteensä 5 609 930 euroa, muodostuu opintopisteen hinnaksi 144 euroa. Mikäli laskennan perustana käytetään opettajankoulutuksen palkkamenoja ylituntipalkkion perusteella (yhteensä 4 086 614 euroa), muodostuu opintopisteen laskennalliseksi hinnaksi 105 euroa.

4.2 Ohjattu harjoittelu kunnan kouluissa

4.2.1 Vaihtoehdot

Tässä selvityksessä eräänä tehtävänä oli miettiä miten ohjattu harjoittelu voidaan toteuttaa kunnan koulutoimessa. Käytännössä toimintamalli olisi samanlainen kuin julkisyhteisöillä eri puolilla Eurooppaa. Tarvittavia palveluja on alettu ostaa yksityiseltä sektorilta. Ohjatun harjoittelun palveluntuottajana on kunnan koulutoimi ja ostajana yliopisto.

Harjoittelu voidaan järjestää joko keskitetysti tai hajautetusti. Ensin mainitussa harjoittelu toteutetaan keskitetysti yhdessä tai muutamassa harjoittelukoulussa. Jälkimmäisessä mallissa harjoittelu hajautetaan useisiin eri kouluihin. Keskitetyn mallin etuina on se, että harjoittelun kannalta keskeiset jaksot voidaan sijoittaa tiettyihin kouluihin ja muita kouluja käytetään kenttä-, työ- ja tutustumisharjoitteluun. Hajautetussa mallissa ei tällaista koulujen välistä roolijakoa voi tehdä, vaan harjoittelu on samanlaista eri kouluissa.

Ammatillisissa opettajakorkeakouluissa opetusharjoittelu on hajautettu ympäri Suomea. Opiskelijat hakevat itse harjoittelupaikkansa. Tämän jälkeen ammattikorkeakoulu tekee sopimuksen ohjaavan opettajan kanssa. Laadun takaamiseksi ohjaaville opettajille on järjestetty koulutustilaisuuksia. Palautteita kerätään sekä opettajilta että opiskelijoilta.

Norjassa opetusharjoittelu toteutetaan kunnallisissa kouluissa. Esim. Oslon seudulla mukana on 75 koulua ja niissä harjoittelun ohjaukseen osallistuu n. 300 opettajaa ("co-operative teacher"). Jokaisella opettajalla on korkeintaan 4 ohjattavaa harjoittelijaa. Nämä suorittavat harjoittelun kolmessa vuodessa siten, että vuosittaiset harjoittelumäärät ovat 7, 7 ja 6 viikkoa.

Ostopalvelua on eri muotoja riippuen ostettavan palvelun laadusta ja laajuudesta. Terminologia tulee englanninkielisestä kirjallisuudesta ja käsitteiden erot ovat pieniä. Contracting out (=ostopalvelu) tarkoittaa kaikkia niitä tilanteita, joissa organisaatio ostaa tai tilaa palvelun ulkopuoliselta tuottajalta.

Termillä *out tasking* viitataan tilanteeseen, jossa johtaminen ja hallinta pysyvät organisaatiossa mutta tehtävän suoritus ostetaan organisaation ulkopuolelta. Tehtävään ei sisälly henkilöstön tai toimintojen siirtymistä. *Ulkoistaminen (out sourcing)* on yksi ostopalvelujen erikoistapaus, jossa ulkoistava organisaatio siirtää sopimuksella palveluntuottajalle toiminnon, joka on aiemmin tehty organisaation sisäisin resurssein. Palveluntuottajalle siirtyy vastuu toiminnosta sekä mahdollisesti henkilöstöä ja muuta resursseja. *Kumppanuus (partnering)* viittaa tilaajayrityksen ja tietyn palvelun tuottajan pitkäaikaiseen yhteistyöhön, joka perustuu molemminpuoliseen taloudelliseen hyötyyn sekä luottamukseen palvelujen parhaasta mahdollisesta toimittamisesta. Kumppanuus mahdollistaa pidempiaikaisen sopimus-suhteen. Se on yhteistyön tulos.

Ohjattu harjoittelu voidaan ostaa kunnan koulutoimesta joko kokonaan tai osittain. Mikäli harjoittelu siirretään kokonaan kunnan koulutoimeen, kysymyksessä on toiminnon ulkoistaminen *out sourcing* (henkilöstöä ja mahdollisesti kiinteistöt siirtyvät kunnalle). Jos kolmasosa harjoittelusta siirtyy kunnan koulutoimeen, kyse on *out tasking* ilmiöstä. Jatkossa siitä käytetään nimitystä ”*osittainen ulkoistaminen*”.

Ostaminen edellyttää tuotetta. Palvelujen kohdalla tuotteella tarkoitetaan selkeitä palvelukokonaisuuksia tai prosesseja, joita tarjotaan sellaisinaan asiakkaille. Ohjatussa harjoittelussa tuote voisi olla yhden harjoittelijan suorittama opintopiste. Siihen sisältyy toimintoja, jotka on määritelty opetussuunnitelmissa. Eri opintopisteisiin sisältyy erilaisia tehtäviä, mutta yhteistä niille on että opiskelija saa tehdystä palvelusta yhden opintopisteen. Seuraavassa taulukossa on yhteenveto vaihtoehdoista.

Taulukko 3. Ohjatun harjoittelun ostopalveluvaihtoehdot

Ostopalvelun laajuus	Tuotteet
Ulkoistaminen (out sourcing)	Kaikki harjoittelun opintopisteet
Osittainen ulkoistaminen (out tasking)	1/3 harjoittelun opintopisteistä

Koko harjoittelun ulkoistaminen edellyttää palvelun tuottajalta vastuuta toimintojen toteuttamisesta. Kuntaorganisaation saattaa olla vaikea hoitaa tehtävää ilman opettajankoulutuslaitoksen ja harjoittelukoulujen henkilöstöä, joilla on koulutus ja vuosien kokemus. Out tasking -tapauksessa kyseeseen tulee jonkin harjoittelun osa-alueen hoitaminen, pääosan jäädessä kuitenkin yliopistolle.

4.2.2 Kustannukset

a) Ohjattu harjoittelu

Jos harjoittelua ostetaan kunnan koulutoimesta, on määriteltävä tuotteen hinta. Seuraavassa lähdetään hakemaan harjoittelulle yksikköhintaa. Yksikkönä on opintopiste. Lasketaan hinta sekä täysin ulkoistetulle ja osittain ulkoistetulle palvelulle.

1. Arvion perusteet

Kustannuksia voidaan arvioida kolmella tavalla. Ensinnäkin voidaan ottaa perusteeksi Helsingin yliopiston laaja kenttäharjoittelun kehittämisprojekti, jossa tehtiin yhteistyösopimukset muutamien kuntien koululaitoksen kanssa. Kenttäkoulun opettajan palkkaus määriteltiin yliopiston sivutoimisen tuntiopettajan palkkausperusteen mukaan. Samantyyppinen palkkausjärjestelmä on käytössä myös ammatillisessa opettajakorkeakoulussa. Ohjaavalle opettajalle maksetaan korkeakoulun taksan mukainen korvaus (Hämeen ammattikorkeakoulussa 29,5 e/tunti, yhteensä 10 h 295 euroa).

Norjan mallissa (ks. kpl 4.2.1) ohjaava opettaja saa neljän opiskelijan ohjauksesta 3 vvh:n huojennuksen opetusvelvollisuuteen, eli opiskelijaa kohden tulee 0,75 vuosiviikkotuntia. Tämä tarkoittaa harjoitteluviikolla 4,75 h/harjoittelija. Jos harjoittelijoiden opintoviikot (7) muunnetaan suomalaisiksi opintopisteiksi, saadaan: $60/35 \cdot 7 = 12$ eli 7 opintoviikkoa vastaa Suomen järjestelmässä 12 opintopistettä.

Kolmannen vaihtoehdon pohjana on harjoittelukoulujen virkaehtosopimus. Sen mukaan opettajalle voidaan maksaa 1,5 vvh/harjoittelija. Selvitysten mukaan näin korkea palkkiota ei ole käytössä (vertaa edellä 2 253 harjoittelijaa vuodessa/kehys 2 549 = 1,13 vvh/harjoittelija). Kaikkia harjoittelun opintopisteitäkään ei tosin ole suoritettu harjoittelukoulussa. Tavallisin korvaus on noin 1 vvh/harjoittelija. Normaalikoulujen mallia sovelletaan siten, että ohjauspalkka katsotaan opetusvelvollisuuden huojennukseksi. Näin ollen käytetään ylituntipalkkioperustetta.

2. Opintopisteen hinta eri malleilla

Laskennat suoritetaan keskimääräisellä opetusvelvollisuudella, kalleusluokka on I ja korvaus lasketaan ylituntipalkkioperusteesta. Näinhän tapahtuu, jos ohjauksen myötä huojennetaan opetusvelvollisuutta.

Opintopisteperusteinen korvaus on käyttökelpoinen laskutusperuste. Opiskelijan suoritus vaatii ohjaavalta opettajalta erilaisia toimintoja: suunnittelutyö, palautteen anto, ryhmänohjaukset jne. Näiden mittaaminen minuuteissa on hankalaa. Opintopisteeseen perustuva korvauskäytäntö mahdollistaa myös kenttäkoulujen ohjaustoiminnan palkkioiden muuttamisen yhteismitalliseksi.

1. Malli: Kenttäkoulu malli		
- palkkauksen perusta 32 euroa/tunti		
- yhteiset ryhmäohjaukset: yhtä harjoittelijaa kohden lasketaan 1 tunti		
- hinta	<i>euroa/harjoittelija</i>	euroa/opintopiste
aineenopettaja	699 euroa	34 euroa
luokanopettaja	768 euroa	35 euroa
<i>http://www.helsinki.fi/sokla/kenttakouluverkosto/Palkkionmaksuperiaatteet.pdf</i>		
2. Malli: Norjan malli		
- 12 opintopistettä vastaa 0,75 vvh		
- virkaehtosopimuksesta (OVTES A, 24§):	<i>yhden vvh tunnin hinta</i>	
alakoulun lehtori (opetusvelvoll. 24)	924 euroa	
yläkoulun lehtori (opetusvelvoll. 21)	1 080 euroa	
lukion lehtori (opetusvelvoll. 20)	1 158 euroa	
- hinta: rinnastus Norjaan 0.75 vvh/12 opintopistettä		euroa/opintopiste
luokanopettaja	0,75*924/12 =	57,75 euroa
aineenopettaja yläkoulu	0,75*1 080/12 =	67,5 euroa
lukio	0,75*1 158/12 =	72,4 euroa
3. Malli: harjoittelukoulujen VES malli, mutta laskelmat kunnallisen VES mukaan		
- yhden vuosiviikkotunnin (ylituntipalkkioperuste / em. opetusvelv.) (38 oppitunnin) korvaukseen sisältyy kaikki ohjaus ja ryhmäohjaus/n. 15 opintopistettä		
- hinta (opetusvelvollisuudet samat kuin edellä)	<i>harjoittelija/15 op</i>	euroa/opintopiste
luokanopettaja	924 euroa	61,6 euroa
aineenopettaja yläkoulu	1 080 euroa	72 euroa
lukio	1 158 euroa	77 euroa

3. Ulkoistetun palvelun hinta eri malleilla

Vuodelle 2007 ohjatun harjoittelun tavoitteeksi on asetettu 42 318 opintopistettä. Kustannukset eri malleilla saataisiin seuraavasti (keskiarvo eri kouluasteiden opettajien korvauksista):

malli 1	42 318*34,5 =	1 459 971 euroa
malli 2	42 318 *65 =	2 750 670 euroa
malli 3	42 318*69,3 =	2 932 637 euroa

Edellä mainitut hinnat sisältävät vain ohjaavalle opettajalle maksettavat korvaukset. Tuotteen hintaan tulee laskea mukaan myös palkkamenoihin kuuluvat työnantajamaksut (palkkameno *1,5), vyörytykset ja muut kulut (32 %)⁸ sekä yleishallintokulut (arvioidaan tässä 5 % palkkakuluista). Seuraavassa taulukossa on laskettu näiden kokonaishinta.

Taulukko 4. Ulkoistetun (out sourcing) palvelun hinta

	Palkka	+ Työnant. maksut	+ Vyörytykset muut	Yleishall.	Yht.
malli 1	1 459 971	2 189 957	3 220 524	72 999	3 293 523
malli 2	2 750 670	4 126 005	6 067 654	137 533	6 205 188
malli 3	2 932 637	4 398 956	6 469 052	146 632	6 615 684

⁸ Prosenttiluku on saatu suhteuttamalla harjoittelukoulujen seutukuntien lukioiden ja peruskoulujen kokonaiskulut opetukseen käytettäviin kuluihin. Lukion ja peruskoulun osuus on painotettu <http://vos.uta.fi/rap/kust/v05/k05zvp.html>.

Opettajankoulutuksen käytännön järjestelystä koulun tasolla vastaa rehtori. Norjassa kunnallisessa opetusharjoittelussa rehtorille maksetaan vuosikorvaus. Sen suuruus on 11 000 NKR (noin 30 % sikäläisen rehtorin kuukausipalkasta). Hallinnollisten kulujen kokonaismäärä riippuu siitä, kuinka monta koulua on mukana ja millaisilla sopimuksilla näitä korvauksia maksetaan.

Taulukko 5. Tulossopimusten opintopistemäärät vv. 2007–2009 sekä niiden perusteella arvioidut koulujen määrät ulkoistamisvaihtoehdoissa

Yliopisto	Opintopisteet	Koulujen määrät/mallit	
		Ulkoistettu 4 harj/ope= 48 op 2-3 opett/koulu	Osittain ulkoistettu 1/3 kenttäharjoittelua 7 op/harj + 2-3 harj/ope+ 2-3 opett/koulu
HY	6 300	53	48
JY	9 198	77	70
OY	6 350	53	48
JoY	6 000	50	46
TY	7 200	60	55
TaY	3 550	30	27
ÅA	2 500	21	19
LY	1 220	10	9
Yht.	42 318	353	322

Jos Norjan mallin mukaan harjoittelu hajautetaan tasaisesti kaikkiin kouluihin, niin voidaan laskea, kuinka monta opettajaa tarvitaan 42 318 opintopisteen suorituksiin. Jokainen opettaja voi ottaa vuosittain 4 harjoittelijaa. Jokainen harjoittelija suorittaa (ks. edellä) 7 viikon aikana 12 opintopistettä. Vuodessa opettajaa kohden tulee tällöin $4 \cdot 12 = 48$ opintopistettä. Näin ollen koko opintopistemäärän suorittamiseen tarvitaan $42\,318/48 = 882$ opettajaa. Jos vielä jokaisessa harjoitteluun osallistuvassa koulussa on keskimäärin kaksi-kolme ohjaajaa, tarvitaan harjoitteluun 353 koulua.

Hallinnollisten kustannusten osuus (rehtorin korvaus) on tällä päättelyllä $353 \cdot 1\,500$ euroa (n. 30 % rehtorin kk palkasta) = 529 500 euroa.

Vastaavasti voidaan arvioida myös osittain ulkoistetussa toimintatavassa tarvittavien koulujen määrä. Jos kolmasosa opintopisteistä (7 op.) suoritetaan kenttäkoulussa, jokainen opettaja ottaa vastaan 2–3 harjoittelijaa ja jokaisessa koulussa on 2–3 ohjaajaa, niin tarvitaan yhteensä 322 koulua. Hallinnolliset kustannukset (vähemmän suorituksia) arvioitaisiin 1 000 euroksi vuodessa, ja niiden yhteissumma olisi $322 \cdot 1\,000 = 322\,000$.

Kumppanuus (partnering) toimintaan sisältyy vastavuoroisuusajatus. Palvelut voivat vaihtaa omistajaa puolin ja toisin. Tällöin ei välttämättä laskuteta koko tuotteen hintaa, vaan esim. ainoastaan palkkakustannukset. Seuraavassa taulukossa on laskettu tuotteen (yhden opintopisteen) hinta Norjan mallin perusteella. Täysin ulkoistetussa toiminnassa koko harjoittelu ostetaan kunnalta ja osittain ulkoistetussa harjoittelun tietyt osiot ostetaan kunnalta. Koulujen määrät lasketaan taulukon 3 mukaan.

Taulukko 6. Tuotteen hinta ulkoistetussa ja osittain ulkoistetussa harjoittelussa

kumppanuus	Täysin ulkoistettu harjoittelu		Osittain ulkoistettu harjoittelu	
	kyllä	ei	kyllä	ei
opintopist	42 318	42 318	14 106	14 106
koulut	353	353	322	322
harj kust	2 750 670	6 205 188	916 890	2 068 396
reht. kulut	529 500	529 500	322 000	322 000
kok kust	3 280 170	6 734 688	1 238 890	2 390 396
tuote: 1 op	78	159	88	169

Hinnoittelun kannalta ratkaiseva kysymys on sovitaanko vastavuoroisuusperiaatteesta vai ei. Yksi opintopiste maksaa kaksinkertaisen summan, jos siihen lasketaan mukaan kaikki kustannukset. Mikäli käytetään vastavuoroisuusperiaatetta, yliopisto maksaa ohjauksesta palkkion suoraan opettajalle kuten esim. ammatillisten opettajakorkeakoulujen opetusharjoittelussa.

Kustannukset on laskettu valmiille tuotteelle. Mahdollisuus seurata opetusta kunnan koululaitoksessa ei ole vielä tuote. Sisältyyhän opetuksen julkisuus jo lainsäädäntöön. Tuote on tuote, kun palvelun tilaaja saa haluamansa palvelun. Yliopiston kannalta valmis tuote on opetussuunnitelmassa esitetty opintokokonaisuus sisältöineen. Kuntaorganisaatiolle vaadittavan palvelun toimittaminen ei tällä hetkellä ole mahdollista. Ohjatun harjoittelun järjestäminen ei kuulu kunnan toimenkuvaan eikä sitä ole omaehtoisesti toteututtukaan. Näin ollen harjoittelun tuotteistaminen edellyttää yhteistoimintaa.

Edellä mainituissa laskelmissa ei ole otettu huomioon, että harjoittelua toteuttavassa koulussa kuluu normaalia enemmän myös *muuta* resursseja. Tällaisia menoeriä voisivat olla esim. nykyaikainen opetusvälineistö (tietokoneet, dataprojektorit), materiaalikulut, opetusryhmien koon pitäminen kohtuullisena, valinnaisten aineiden tarjonta jne. Lisäksi on muistettava, että esitetyt laskelmat ovat suuntaa-antavia. Palkkaukseen liittyviin kysymyksiin niillä ei ole haluttu ottaa kantaa. Näkökulmana on ollut ulkoistettavan palvelun tuotteistaminen. Jos halutaan ulkoistaa toimintoja on määriteltävä palvelun sisältö (tuote) ja tuotteelle hinta.

b) Harjoittelukoulun oppilaiden siirtäminen kunnan koululaitokseen

Jos harjoittelukoulut siirtyisivät osaksi kunnan koulujärjestelmää tai ne lakkaisivat kokonaan, tulisi kunnalle tämän hetkiseen tilanteeseen nähden lisäkustannuksia. Maksettavaksi tulisi siirrettävien oppilaiden osalta kunnan oma osuus valtionavun yksikköhinnasta sekä lisäksi todellisten kustannusten ja valtionavun erotus.

Valtionosuuden peruste määräytyy siten, että kunnan ylläpitämän toiminnan suoritettua määrää kerrotaan yksikköhinnalla (esim. perusopetuksessa oppilasmäärä kertaa yksikköhinta). Opetus- ja kirjastotoimen valtionosuusprosentti on 45,3 %. Harjoittelukoulujen sijaintikunnat joutuisivat siten maksamaan 54,7 % yksikköhintojen perusteella lasketuista kustannuksista. Taulukosta 7 havaitaan, että harjoittelukoulujen sijaintikunnille tulisi lisäkuluja yksikköhintojen perusteella yli 19 miljoonaa euroa. Laskelma perustuu v. 2005 lukuihin, mutta suuruusluokka pitänee paikkansa myös v. 2007.

Taulukko 7. Harjoittelukoulujen sijaintikuntien lisäkustannukset yksikköhintojen perusteella

sijaintikunta	yksikköhinnat euroa/ oppilas		harjoittelukoulujen oppilaat		kunnalle tulevat kustannukset 0,547 * yksikköhinta * oppilasmäärä		
	peruskoulu	lukio	peruskoulu	lukio	peruskoulu	lukio	yht.
Helsinki	4 725	4 370	296	254			
			623	244			
			919	498	2 375 224	1 190 414	3 565 638,65
Hämeenlinna	4 753		368		956 760		956 759,888
Joensuu	4 859	4 230	565	349	1 501 698	807 520	1 501 698,25
Jyväskylä	4 813	4 304	624	274	1 642 812	645 075	2 287 886,58
Kajaani	4 991		280		764 422	0	764 421,56
Oulu	4 673	4 416	507	245	1 295 958	591 810	1 887 768,66
Rauma	4 937		224		604 921	0	604 920,736
Rovaniemi	4 813		360		947 776	0	947 775,96
Savonlinna	4 948		294		795 727	0	795 727,464
Tampere	4 735	4 230	320	249	828 814	576 139	1 404 953,09
Turku	5 087	4 255	626	249	1 741 901	579 544	2 321 444,48
Vaasa	4 925	4 295	443	336	1 193 431	789 387	1 982 817,57
Yht.			6 449	2 698	14 649 444	5 179 888	19 021 812,9

Yksikköhintojen perusteella lasketut kustannukset ovat useimmiten todellisia kustannuksia pienempiä. Erotus tulee kuntien maksettavaksi. Seuraavassa taulukossa on laskettu yksikköhintojen ja todellisten kustannusten ero harjoittelukoulujen sijaintikuntien v. 2005 toteuman perusteella. Taulukosta 8 havaitaan, että yksikköhintojen perusteella laskettuihin menoihin on lisättävä vielä yli 4,2 miljoonaa euroa.

Taulukko 8. Harjoittelukoulujen sijaintikuntien toteutuneet kustannukset ja saadun valtionavun erotus sekä harjoittelukoulujen siirrosta aiheutuvat oppilasmenot

sijaintikunta	yksikköhintojen erotus euroa/oppilas		harjoittelukoulujen oppilaat		harjoittelukoulun siirrosta aiheutuvat kustannukset yht. euroa		
	peruskoulu	lukio	peruskoulu	lukio	peruskoulu	lukio	yht.
Helsinki	994	529	296	254			
			623	244			
			919	498	913 486	263 442	1 176 928
Hämeenlinna	114		368		41 952		41 952
Joensuu	179	214	565	349	101 135	74 686	101 135
Jyväskylä	675	-185	624	274	421 200	0	421 200
Kajaani	491		280		137 480		137 480
Oulu	852	640	507	245	431 964	156 800	588 764
Rauma	610		224		136 640		136 640
Rovaniemi	447		360		160 920		160 920
Savonlinna	215		294		63 210		63 210
Tampere	612	848	320	249	195 840	211 152	406 992
Turku	764	199	626	249	478 264	49 551	527 815
Vaasa	646	634	443	336	286 178	213 024	499 202
Yht.			6 449	2 698			4 262 238

Näin ollen harjoittelukoulun oppilaiden siirtäminen kunnan koululaitokseen toisi kunnille noin 23,5 miljoonan euron lisälaskun. Summa on vieläkin suurempi, mikäli harjoittelukoulujen kunnallistamisesta aiheutuu lisämenoja. Jos kunnallistettujen koulujen kustannukset säilyvät aikaisemmalla tasolla (1,6 kert. kunnallisten koulujen taso) saadaan tulokseksi 1,6* 23,5 milj. = 37,6 milj. euroa. *Kulut kasvavat* jos esimerkiksi palkkauksen suhteen tehdään ylimääräisiä sopimuksia. Näin ollen oppilaiden siirtämisen aiheuttamat lisäkulut kunnille vaihtelevat 23,5–37,6 milj. euron välillä.

Perusopetus on laissa kunnalle säädetty tehtävä (KL 2 §). Jos harjoittelukoulut lakkaute- taan tai kunnallistetaan, vastuu peruskoulun oppilaista lankeaa kunnille. Harjoittelukoulujen sijaintikunnat ovat saaneet hyötyä siitä, että valtio on huolehtinut peruskoulun oppilaiden koulutuksesta. Lukiokoulutuksen järjestäminen on taas luvanvaraista, mutta velvollisuutta siihen ei ole. Näin ollen lukiokoulutuksen määrällisellä säätelyllä kunnalla on mahdollisuus hieman vaikuttaa niihin kustannuksiin, joita kunnallistaminen aiheuttaa.

Ohjatun harjoittelun ulkoistaminen kokonaan yliopiston ulkopuolelle (= harjoittelu- koulujen kunnallistaminen) tuo kunnille niin paljon lisäkustannuksia, että tällaista ratkaisua ei voi pitää hyvänä lähtökohtana yliopistojen ja kuntien yhteistyölle. Osittainen ulkoistami- nen jättää ohjatun harjoittelun keskeisemmät osiot edelleen harjoittelukoulun tehtäväksi. Tämä mahdollistaa opetusharjoittelun kehittämisen nykyiseltä pohjalta. Opettajankoulu- tuslaitoksen, harjoittelukoulun ja kunnan koulutoimen edustajien on yhdessä mietittävä, miten harjoittelu tuoteistetaan.

4.3 Kustannusten vertailu

Edellä esitettyjen mallien kustannusvaikutusten lisäksi on mahdollista esittää arvioivaa ver- tailua siitä, mitä kustannusvaikutuksia eri malleilla on suhteessa toisiinsa. Kustannusten vertailussa tulisi erikseen selvittää ne mahdolliset kustannukset ja säästöt, jotka aiheutui- sivat harjoittelukoulujen kiinteistöistä luopumisesta (mikäli kaikki harjoittelu siirrettäisiin kenttäkouluihin) sekä ne kustannukset ja säästöt, jotka aiheutuisivat harjoittelukoulujen henkilöstön irtisanomisesta ja/tai siirrosta kunnan koulutoimeen.

Kustannusten vertailuun vaikuttaa lisäksi kuntien ja valtion ristikkäinen rahansiirto opetustoimen käyttökustannuksiin sekä rakennusinvestointeihin, mikä koskee sekä kunnal- listen koulujen että harjoittelukoulujen rakentamista.

Monista edellä esitetyistä varaumista riippumatta voidaan arvioida, että valtiolle oli- si edullisinta lakkauttaa harjoittelukoulut ja irtisanoa niiden henkilöstö sekä siirtää oh- jattu opettajankoulukseen kuuluva harjoittelu kokonaan kenttäkouluihin. Välitön säästö (70 958 385 euroa vuoden 2005 kulujen mukaan), josta olisi kuitenkin vähennettävä edellä kerrotulla tavalla kuntien rahoitusosuus, syntyisi erityisesti palkkamenoista, jotka vuoden 2005 tasolla olivat 46 683 222 euroa. Tämä on 65,8 % harjoittelukoulujen kokonaisme- noista. Kiinteistökulujen osaltakin kustannussäästöjä valtiolle muodostuisi (harjoittelukou- lujen kiinteistömenot olivat vuoden 2005 tasolla 15 397 582 euroa, eli 21,7 % harjoit- telukoulujen kokonaismenoista), mikäli Senaatti-kiinteistöt ajatellaan valtiosta irralliseksi toimijaksi. Kustannussäästöt tältä osin kuitenkin edellyttäisivät kiinteistöjen uusiokäyttöä ja/tai siirtämistä kunnille. Kiinteistöjen siirtäminen kunnille – kun kunnilla ei olisi lunas- tusvelvollisuutta – merkitsisi valtiolle huomattavaa kertaluontoista menoerää.

Jos harjoittelukoulut lakkautettaisiin, valtiolle aiheutuisi menoina nykyisin harjoittelu- kouluissa olevan oppilasmäärän kouluttaminen kunnan kouluissa (valtionosuutena vuoden 2007 talousarvion luvuilla laskettuna) 40 945 300 euroa, mihin kuluihin sijaintikunta osal- listuisi edellä kerrotulla tavoin, minkä lisäksi lisämenoja aiheutuisi opettajankoulutuksen ohjatun harjoittelun kustannuksista kunnan kouluverkossa (laskentatavasta riippuen n. 3,9 milj. euroa). Muita kustannuksia on eritelty edellä.

Johtopäätös em. laskelmista on se, että varsinaisen säästön määrä olisi tällaisessa tapauksessa suurin piirtein sama kuin harjoittelukoulujen kiinteistömenojen määrä (vajaa 16 milj. euroa vuodessa). Kuten edellä on todettu, tämä menoerä ei kuitenkaan ole valtio- kokonaisuuden kannalta kustannussäästöä, kun harjoittelukoulut toimivat pääosin Senaatti-

kiinteistöjen vuokralaisina.

Mikäli valittaisiin selvitystyön toinen vaihtoehto, jonka mukaan osa harjoittelusta suoritettaisiin harjoittelukouluissa ja systemaattisesti tietty osa kenttäharjoitteluna, järjestely olisi mahdollista toteuttaa kustannusneutraalisti siirtämällä osa nykyisin harjoittelukoulujen budjettiin varatusta opettajankoulutusta varten annetusta määrärahasta kenttäharjoittelun toteuttamiseen. Tällaisen siirron voisi tehdä mahdolliseksi se, että harjoittelukoulun opettajien ohjausvelvollisuus vähenisi.

Kaiken ohjatun harjoittelun siirtäminen harjoittelukouluihin voi tuntua opettajankoulutusta antavien yksikköjen näkökulmasta ”ilmaiselta” vaihtoehdolta. Kustannuksethan tulevat nykyjärjestelmässä maksettavaksi harjoittelukoulujen budjettirahoituksen kautta. Valtiolle tämä vaihtoehto kokonaisuudessaan on kuitenkin kallein. Sen aiheuttamaa kustannuslisää voidaan vähentää vain alentamalla ohjauksesta maksettavaa ohjauspalkkiota tai hakemalla kustannussäästöjä harjoittelukoulujen muusta toiminnasta esimerkiksi supistamalla opetustarjontaa tai kasvattamalla luokkakokoja.

5 Ohjatun harjoittelun muuttamisesta aiheutuvat toimenpiteet

5.1 Valtiolle

5.1.1 Henkilöstövaikutukset

Harjoittelukoulujen lakkauttaminen

Voimassa oleva yliopistolaki (645/1997) sisältää säännöksen harjoittelukoulusta (38 §). Sen mukaan yliopistoon, jossa järjestetään opettajankoulutusta, kuuluu opetusharjoittelua ja opettajankoulutuksen kehittämistä varten tarpeellinen määrä harjoittelukouluja. Laki ei kuitenkaan vaadi harjoittelukoulujen ylläpitoa missä tahansa tilanteessa, vaan se sallii sinänsä harjoittelukoulujen lakkauttamisen tai niiden toiminnan supistamisen. Asiaa koskevassa säännöksessä todetaan, että harjoittelukoulun "toimintaa voidaan supistaa tai se voidaan lopettaa, kun tarve koulutuksen järjestämiseen vähenee tai loppuu."

Sen sijaan lainsäädäntö edellyttää, että opettajankoulutukseen kuuluu ohjattua harjoittelua. Valtioneuvoston asetuksessa yliopistojen tutkinnoista (794/2004) lausutaan (19 §), että opettajankoulutus sisältää opettajan pedagogiset opinnot, jotka ovat didaktisesti painotuneita ja *ohjattua harjoittelua sisältäviä* (kurs. tässä) kasvatustieteellisiä opintoja. Lainsäädäntö siis edellyttää, että opettajankoulutukseen kuuluu ohjattua harjoittelua, mutta ei sido sitä (pelkästään) harjoittelukoulujen tehtäväksi.

Mikäli opettajankoulutuksen ohjattu harjoittelu siirrettäisiin kokonaisuudessaan pois harjoittelukouluista, olisi vaihtoehtoina harjoittelukoulujen lakkauttaminen ja oppilaiden siirto kunnan koululaitokseen. Tämä voitaisiin toteuttaa joko siten, että harjoittelukoulut jatkaisivat tavallisina kouluina osana kunnan koululaitosta, mutta ilman kytkentää opettajankoulutuksen ohjattuun harjoitteluun tai siten, että koulut osana kunnan koululaitosta edelleenkin vastaisivat osasta opettajankoulutuksen ohjattua harjoittelua. Mikäli oppilaat voitaisiin sijoittaa kunnan muun kouluverkon kouluihin, olisi mahdollista lopettaa koulu-toiminta harjoittelukouluissa kokonaan.

On kuitenkin ilmeistä, että harjoittelukoulujen oppilaita (7 867 oppilasta vuonna 2005) ei voitaisi sijoittaa vaivatta kunnan koululaitoksen muihin kouluihin. Harjoittelukoulut ovat asiallisesti tärkeä osa kunnissa toimivaa kouluverkkoa. Näin ollen ei ole realistista arvioida sellaista vaihtoehtoa, jossa harjoittelukoulut yksinkertaisesti lopetettaisiin ja niiden oppilaat siirrettäisiin kunnan kouluverkon muihin kouluihin.

Sen sijaan olisi mahdollista ajatella, että harjoittelukoulut ”kunnallistettaisiin” eli siirretäisiin valtiolta kuntien ylläpidettäviksi. Mikäli koulut säilyisivät edelleen erityisinä harjoittelukouluina, tämä tarkoittaisi yksinkertaisesti harjoittelukoulujen kustannusten siirtämistä kuntien maksettavaksi. Valtio osallistuisi kustannuksiin tavanomaisen valtionosuusjärjestelmän kautta. Lisäksi valtion kustannettavaksi tulisivat ohjatusa harjoittelusta aiheutuvat kustannukset edellä luvussa 4 esitetyllä tavalla.

Järjestelystä aiheutuisi valtion näkökulmasta harjoittelukoulujen henkilöstön irtisanominen ja/tai mahdollinen siirto palvelussuhteeseen kuntaan.

Henkilökunnan oikeudellinen asema

Vuoden 2005 tilanteen mukaan harjoittelukouluissa oli opettajia yhteensä 764 ja muuta henkilökuntaa 101. Saadun selvityksen mukaan opettajakoulutukseen käytetty kokonaiskehys kaikissa harjoittelukouluissa yhteensä oli syksyn 2005 tilanteen mukaan 2 549 vuosihiikkotuntia. Määrä vaihteli koulujen välillä 63 vvh:sta (Rauma) 441 vvh:iin (Jyväskylän normaalikoulu).

Harjoittelukoulujen henkilöstö on joko virkasuhteessa valtiotyönantajaan tai työsopimussuhteessa. Harjoittelukoulujen lakkauttaminen valtio-organisaatiossa merkitsee perustetta irtisanomiselle. Irtisanomiset tuotannollis-taloudellisin perustein voivat tulla kysymykseen myös siinä tapauksessa, että harjoittelua siirretään huomattavasti nykyistä enemmän harjoittelukouluista kenttäkouluihin.

Valtion virkamieslain 27 §:n mukaan viranomaisella on oikeus irtisanoa virkamies, jos:

- 1 virasto tai se yksikkö, jossa virkamies työskentelee, lakkaa; tai
- 2 virkamiehen tehtävät tai viraston mahdollisuudet tarjota virkamiehelle tehtäviä suoritettaviksi olennaisesti ja muutoin kuin tilapäisesti vähenevät.

Edellä 1 momentin 2 kohdassa tarkoitettua perustetta irtisanomiseen ei katsota olevan ainakaan silloin, kun muun muassa irtisanomisen syyksi on ilmoitettu henkilöstön vähentämisestä aiheutuva kustannussäästö, mutta tämä säästö on niin vähäinen, että sitä ei voida pitää viraston ja virkamiehen olosuhteet huomioon ottaen irtisanomisen todellisena syynä.

Jos virastoon perustettu virka sijoitetaan toiselle paikkakunnalle eikä virkamies perustelusta syystä siirry työskentelemään tällä paikkakunnalla, virkamies voidaan irtisanoa tämän pykälän nojalla.

Viranomaisella ei kuitenkaan ole oikeutta irtisanoa virkamiestä 1 momentissa säädetystä syystä, jos virkamies voidaan samassa virastossa ammattitaitoonsa ja kykyynsä nähden kohtuudella sijoittaa uudelleen tai kouluttaa uusiin tehtäviin taikka jos virka 5 §:n nojalla siirretään toiseen virastoon. Sanotussa 5 §:ssä on säädetty, että virka voidaan siirtää samassa virastossa muuhun yksikköön kuin mihin se on perustettu sekä muu kuin valtion talousarviossa eriteltävä virka myös toiseen virastoon. Siirrettäessä virka toiseen virastoon tarvittava määräraha on siirrettävä toisen viraston käytettäväksi siten kuin valtion talousarviosta annetun lain (423/1988) 7 a §:ssä säädetään. Jos virka ei ole avoinna, virka voidaan siirtää vain virkamiehen suostumuksella.

Harjoittelukoulun henkilöstön osalta on todettava, että työnantajana on asianomainen yliopisto, jolloin ensisijaisesti tulee selvittää, onko henkilökunta yliopistossa sijoitettavissa toisiin tehtäviin. Opetushenkilökunnan kohdalla tätä tuskin voitaisiin laajamittaisesti tehdä. Muun henkilökunnan kohdalla tällainen uudelleen sijoittaminen saattaisi merkitä

yliopistolle ulkopuolisen henkilökunnan rekrytointikieltoa ennen kuin harjoittelukoulun henkilökunta on sijoitettu.

Virkamieslaissa (30 §) on säännelty myös irtisanomisajan pituudesta seuraavasti:

Irtisanomisaika voidaan sopia enintään kuudeksi kuukaudeksi. Jos on sovittu pitemmästä ajasta, on sen sijasta noudatettava sanottua irtisanomisaikaa.

Irtisanomisaika voidaan sopimuksessa määrätä viranomaiselle sitä aikaa pitemmäksi, jota virkamiehen on noudatettava irtisanoessaan virkasuhteen.

Jos virkamiehen palvelussuhde valtioon on jatkunut keskeytyksittä eikä muusta ole sovittu, viranomaisen voi irtisanoa virkamiehen virkasuhteen päättymään aikaisintaan:

- 1 yhden kuukauden kuluttua, jos palvelussuhde on jatkunut enintään yhden vuoden;
- 2 kahden kuukauden kuluttua, jos palvelussuhde on jatkunut yli vuoden mutta enintään viisi vuotta;
- 3 kolmen kuukauden kuluttua, jos palvelussuhde on jatkunut yli viisi vuotta mutta enintään yhdeksän vuotta;
- 4 neljän kuukauden kuluttua, jos palvelussuhde on jatkunut yli yhdeksän vuotta mutta enintään 12 vuotta;
- 5 viiden kuukauden kuluttua, jos palvelussuhde on jatkunut yli 12 vuotta mutta enintään 15 vuotta; sekä
- 6 kuuden kuukauden kuluttua, jos palvelussuhde on jatkunut yli 15 vuotta.

Hyvään työnantajapolitiikkaan kuuluu kuitenkin pyrkimys välttää irtisanomisia ja/tai pyrkiä huolehtimaan henkilöstön uudelleen sijoittumisesta. Valtioneuvoston periaatepäätöksessä valtion henkilöstöpolitiikan linjasta (VM092:00/2001) todetaan muun muassa, että valtion toimintayksiköiden henkilöstöstrategioilla tuetaan toiminnan pitkän aikavälin tavoitteita. Tätä varten yksiköiden on ennakoitava hyvissä ajoin sekä henkilöstön tarve että tarjonta ja työmarkkinakehitys omalla toimialueellaan. Järjestely edellyttää henkilöstön mukana oloa muutostilanteen suunnittelussa yhteistoimintalainsäädännön mukaisesti.

Valtioneuvoston periaatepäätöksen mukaan yksiköiden toiminnalle asetettavien tavoitteiden ja voimavarojen on oltava tasapainossa. Tästä huolehditaan tulosohjausprosessissa.

Edellä sanottu viittaa tarpeeseen huolehtia riittävän pitkällä aikavälillä siitä, että henkilöstöllä on mahdollisuus sopeutua mahdolliseen muutostilanteeseen. Tämä tarkoittaa, ettei harjoittelukoulujenkaan kohdalla voida ajatella toiminnan nopeaa lakkauttamista ja henkilöstön aseman äkillistä ja yksipuolista työnantajan sanelemaa muutosta.

Valtioneuvoston periaatepäätöksessä valtion henkilöstön aseman järjestämisestä organisaation muutostilanteissa (23.3.2006) puolestaan todetaan mm., että tuottavuusohjelmiin ja alueellistamiseen perustuvissa henkilöstöjärjestelyissä noudatetaan vuosina 2006–2011 seuraavia toimintatapoja, joiden tarkoituksena on tukea muutoksen kohteena olevan henkilöstön sijoittumista työelämään ja ensisijaisesti valtionhallintoon. Toimintatavoilla pyritään turvaamaan myös ikääntyneen henkilöstön pysyminen työssä.

- 1 Se toimintayksikön palveluksessa oleva henkilöstö, jonka tehtäviä muutos koskee ja jolle on tarjottavissa tehtäviä uudessa tai siirtyvässä organisaatiossa, siirtyy tämän organisaation palvelukseen. Tämä on ensisijainen tavoite.
- 2 Jos henkilö ei siirry, hänelle etsitään samanlaisia tai vastaavia tehtäviä asianomaisessa toimintayksikössä tai muussa saman hallinnonalan toimintayksikössä.

- 3 Jollei samalla hallinnonalalla ole tarjottavissa työtä tai jollei samalla hallinnonalalla tarjottava työ ole samalla työssäkäyntialueella, etsitään työtä toisen hallinnonalan toimintayksiköstä samalla työssäkäyntialueella.

Tässä periaatepäätöksessä määriteltyjen toimintatapojen tarkoituksena on turvata henkilöstön palvelussuhteiden jatkuvuus muutostilanteissa. Valtioneuvoston tavoitteena on, että taloudellisilla ja tuotannollisilla perusteilla tapahtuvat irtisanomiset voidaan välttää tässä periaatepäätöksessä mainittuja toimintatapoja noudattaen.

Valtioneuvosto pyrkii siihen, että muutoksen kohteena oleva henkilöstö sijoittuu sellaisiin uusiin tehtäviin, jotka vastaavat mahdollisimman hyvin vaativuudeltaan, työn luonteeltaan ja palkkaukseltaan henkilön tehtäviä muutoksen aikana.

Valtio tukee työnantajana henkilöstön aktiivisuutta uuden työpaikan löytämiseen. Vastuu muutoksen toteuttamisesta on asianomaisella virastolla ja sitä ohjaavalla ministeriöllä. Erityisesti ministeriöllä on henkilöstön sijoittamisvastuu omalla hallinnonalallaan.

Tukitoimenpiteet ovat toimintayksikön vastuulla, ja niiden tarkoituksena on turvata toiminnan jatkuvuus. Käytettävissä oleviin tukitoimiin kuuluvat muun muassa virkasiirrot, toimintayksiköiden välinen yhteistyö virkajärjestelyissä, uudelleen kouluttaminen, virkavapaus, joustavat työaikajärjestelyt, tietotekniikan hyödyntäminen, kannustimet henkilöstön hakeutumiseen muiden työnantajien palvelukseen ja riittävät henkilöresurssit tukitoimien järjestämiseen. Tukitoimet käynnistetään niin aikaisin kuin mahdollista.

Valtionhallinnossa järjestetään uudelleensijoitusvalmennusta, jota annetaan ennen muutoksen toteutumista. Valmennuksen tarkoituksena on kannustaa henkilöstöä uuden työn löytämiseen ja helpottaa sellaisen saantia.

Harjoittelukoulujen lakkauttamisessa valtion kouluina ja toiminnan siirtämisessä kunnalle olisi otettava huomioon vielä valtioneuvoston periaatepäätöksessä 23.3.2006 esitetty, jonka mukaan kun valtion toimintayksikkö lakkaa ja sen tehtävät siirtyvät toiselle valtion toimintayksikölle, henkilöstö siirtyy tämän yksikön palvelukseen. Kun virasto lakkaa ja osa toiminnasta jatkuu toisessa virastossa, siirtyviä tehtäviä hoitanut henkilöstö siirtyy vastaavaa toimintaa jatkavan viraston palvelukseen. Tätä periaatetta tulee pyrkiä noudattamaan periaatepäätöksen mukaan myös valtion toimintoja kunnallistettaessa ja vastaavat säännökset tulee liittää kutakin kunnallistamistilannetta koskevaan erityislakiin tai mahdollisiin luovutussopimuksiin.

Kun vain osa viraston tehtävistä yhtiöitetään tai viraston itsensä suorittamia tehtäviä ostetaan ulkopuoliselta taholta ja muutos koskee sekä virka- että työsopimussuhteista henkilöstöä, on tavoitteena järjestää henkilöstön asema samanlaisia periaatteita noudattaen palvelussuhteen lajista riippumatta. Tällöin on otettava huomioon voimassa oleva työläinsäädäntö ja oikeuskäytäntö sekä edellä esitetyt seikat.

Periaatepäätösten mukaan tulisi siten välttää henkilöstön irtisanomista ja pyrkiä neuvottelemaan sijaintikunnan kanssa henkilöstön siirtymisestä kunnan koulutoimen palvelukseen. Tässä suhteessa valtiolla ei ole erityistä vaikuttamiskeinoa ja valtion neuvotteluasema on heikko. Ratkaisu riippuisi kuntien tahdosta. Ongelmia lisää se, että valtion ja kuntien koulujen opettajilla on erilaiset palkkausjärjestelmät ja erilaiset palvelussuhteen ehdot. Harjoittelukoulujen opettajien ja muun henkilökunnan siirtämisessä kuntien palvelukseen on kuitenkin käytettävissä useita vaihtoehtoja. Valtion ja ao. kuntien välisillä siirtosopimuksilla, voitaisiin sopia siitä, millaisin palvelussuhteen ehdoin henkilöstö siirtyy uuden työnantajan palvelukseen (liikkeenluovutuksen periaatteiden soveltaminen).

Erikseen on syytä todeta, että mikäli harjoittelukoulujen henkilöstö tai osa siitä siirretäisiin sopimuksen perusteella kunnan koulutoimen palvelukseen, tulisi palkkaus- ja eläke-

järjestelyt kohtuudella turvata. Tämä saattaisi edellyttää valtiolta erityistä panostusta siirtymäkauden ajan, millä ymmärrettävästi olisi kustannussäästöjä vähentävä vaikutus.

5.1.2 Kiinteistökysymykset

Kiinteistöjen omistus ja siirto

Harjoittelukoulujen toiminnan siirto kunnalliselle koululaitokselle edellyttää harjoittelukoulujen käytössä olevan kiinteistövarallisuuden aseman arviointia. Harjoittelukoulujen kiinteistöt omistaa pääosin Senaatti-kiinteistöt.

Harjoittelukoulujen sijaintikunnat ovat voimassa olevan lainsäädännön mukaisesti osallistuneet harjoittelukoulujen uudisrakennus- ja perusparannuskustannuksiin. Mikäli valtio luopuisi harjoittelukoulujen ylläpidosta (ja opetusharjoittelu siirrettäisiin kokonaan kenttäkouluverkostolle), harjoittelukoulujen tilat tulisi siirtää kunnan opetustoimen käyttöön. Muussa tapauksessa valtio on velvollinen palauttamaan kunnalle tämän maksaman suhteellisen osan harjoittelukoulurakennuksen hankinta- sekä perusparannuskustannuksista. Tässä yhteydessä ei ole arvioitu harjoittelukoulujen kiinteistövarallisuuden arvoa eikä tehty laskelmia siitä, millaiset kustannukset valtiolle aiheutuisi kiinteistövarallisuuden luovuttamisesta kunnalle.

Kiinteistöjen siirtäminen kunnalle on oikeudellisesti ja taloudellisesti monimutkainen prosessi, joka edellyttää sopimuksia kuntien kanssa. Kuntaa ei voida velvoittaa lunastamaan harjoittelukoulun kiinteistöä, vaan kunnalla on oikeus sijoittaa oppilaat tarkoituksenmukaisella tavalla kunnan koululaitoksen kouluverkkoon. Asiaa ei helpota se, että monissa tapauksissa (esimerkiksi Joensuu, Savonlinna, Rovaniemi) harjoittelukoulujen rakennukset sijaitsevat yliopistokampuksella samalla tontilla kuin yliopistojen muut rakennukset. Neuvottelutilannetta voi mutkistaa sekin, että eräissä tapauksissa harjoittelukoulut sijaitsevat tontilla, jonka kaupunki on aikanaan lahjoittanut yliopiston käyttöön ja joka tontti Senaatti-kiinteistöjen muodostamisen yhteydessä on vastikkeettomasti siirretty Senaatin omistukseen. On vaikea kuvitella, että tällaisessa tilanteessa kunta olisi erityisen halukas lunastamaan tonttia, jonka se on jo kerran lahjoittanut valtiolle.

Käytännössä yksinkertaisinta olisi toimia samaan tapaan kuin vuonna 1994 säädettävässä lakia eräiden valtion ammatillisten oppilaitosten kiinteistöjen luovuttamisesta kunnalle tai kuntayhtymälle. Kyseisessä laissa oppilaitosten kiinteistöt rakennuspaikkoineen ja irtaimistoineen luovutettiin kunnallisille ylläpitäjille korvauksetta. Valtion aloittamat rakennushankkeet hoidettiin loppuun valtion rahoittamina. Nyt sovellettuna menettely saattaisi edellyttää myös Senaatti-kiinteistöille osoitettujen velvoitteiden uudelleen arviointia.

Ohjatun harjoittelun määrän lisääminen kenttäkouluissa

Mikäli päädytään malliin, jossa keskeistä on harjoittelun uudenlainen jakaminen harjoittelukoulujen ja kunnan koulutoimen välillä, järjestely ei edellytä lainsäädännöllisiä muutoksia. Sen sijaan yliopistojen ja asianomaisten kuntien välillä on tarkoituksenmukaista solmia sopimuksia (ks. jäljempänä) organisoidun kenttäharjoitteluverkon luomiseksi ja systemaattisen ja riittävän pitkäjänteisen ohjatun kenttäharjoittelun luomiseksi. Lisäksi on varmistettava, että verkostoon kuuluvissa kouluissa on riittävästi koulutettuja ohjaavia opettajia.

Valtion näkökulmasta järjestelmä, jossa esimerkiksi 1/3 luokanopettajankoulutuksen ja aineenopettajankoulutuksen ohjatusta harjoittelusta suoritettaisiin kenttäkouluverkostossa, saattaisi merkitä säästöjä, mikäli harjoittelukoulujen budjetteja pienennettäisiin ohjatun harjoittelun vähentyessä. Kuten edellä on kuitenkin todettu, harjoittelukoulujen koulun-

pitokustannukset säilyisivät likipitään ennallaan, ellei harjoittelun siirtäminen antaisi aihetta luokkasarjojen vähentämiseen. Ohjauksen kustannusten kehitys kenttäkouluissa on myös vaikeasti ennakoitavissa.

Merkittävät muutokset harjoittelukouluissa suoritettavan harjoittelun määrässä voivat johtaa ohjaukseen osallistuvien opettajien tarpeen vähenemiseen ja/tai käytettävän tuntiopetuksen karsimiseen. Tämä voi tuottaa valtion näkökulmasta säästöjä ja mahdollisesti edellyttää vastaavia toimenpiteitä, joita edellä on esitelty henkilöstön asemaa arvioitaessa.

Valtion näkökulmasta lisäresurssitarpeita voi syntyä kenttäharjoittelun organisoinnista ja toiminnan koordinoinnista. Samoin – kuten edellä on todettu – opettajankoulutusyksiköistä tulevan ohjauksen kustannukset mm. lisääntyvien matka- ja aikatarpeiden vuoksi kohoavat. Tämä kustannuslisä riippuu olennaisesti siitä, miten laaja maantieteellisesti kenttäkouluverkko on. Valtiolla aiheutuu lisäkustannuksia myös kenttäkoulujen ohjaavien opettajien tarvittavasta lisäkoulutuksesta.

5.2 Kunnille

5.2.1 Harjoittelukoulujen rooli

Valtiolla on mahdollista lopettaa harjoittelukoulujen toiminta. Kunnilla on velvollisuus kouluttaa oman alueen peruskoululaiset, mutta kunnilla ei ole mitään velvollisuutta huolehtia ohjatun harjoittelun järjestämisestä. Tässä tilanteessa harjoittelukoulujen rooli eri ratkaisumalleissa tulee avainkysymykseksi.

Mikäli koulutoiminta ei jatkuisi harjoittelukouluissa, tulee kuntien kannalta ongelmalliseksi oppilaiden sijoittaminen. Syntyvyys on laskenut 1990-luvun alusta lähtien. Vasta viime vuosina lasku on tasaantunut. Väestöennusteiden mukaan 0–14-vuotiaiden määrä kasvaa eri puolilla Suomea epätasaisesti. Vuoteen 2010 asti ikäryhmän koko näyttäisi pienevän kaikissa maakunnissa. Vuodesta 2010 lähtien Pirkanmaalla ja Uudellamaalla kouluikäisten määrä kasvaa, Keski-Suomessa ja Pohjanmaalla määrä pysyy suunnilleen samalla tasolla. Kainuussa, Lapissa ja Pohjois-Karjalassa alle 14-vuotiaiden määrä laskee koko ajan.

Väestöennuste 0–14-vuotiaat eräissä maakunnissa 2008–2020

	2008	2010	2015	2020
Uusimaa	238 835	237 292	240 912	244 983
Varsinais-Suomi	74 177	73 377	73 175	74 041
Satakunta	35 844	34 828	33 961	33 814
Pirkanmaa	77 476	77 379	79 187	80 628
Etelä-Karjala	19 820	19 360	19 071	19 153
Pohjois-Karjala	25 537	24 771	23 805	23 384
Pohjanmaa	29 944	29 486	29 501	29 677
Pohjois-Pohjanmaa	77 565	77 572	79 301	79 865
Kainuu	12 467	11 811	10 991	10 513
Lappi	28 306	27 315	26 160	25 732

Kouluikäisten määrän kehitys johtaa harjoittelukoulujen kotikunnat erilaisiin tilanteisiin. Siellä missä kouluikäisten määrä muutenkin laskee, harjoittelukoulujen oppilaiden sijoittaminen kunnan muihin kouluihin onnistuu. Jos kouluikäisten määrä kasvaa, tarvitaan lisätilaa tai harjoittelukoulua koulukäyttöön. Niissä maakunnissa missä ikäluokat pienenevät

saattavat keskusalueet muuttoliikkeen ansiosta kasvaa. (esim. Joensuu, Rovaniemi, Oulu). Toisaalta myös Etelä-Suomessa on jo jouduttu suurissa kaupungeissakin miettimään lukio-paikkojen vähentämistä (esim. Turku).

Toinen ratkaistava kysymys on harjoittelukoulun opettajien sijoittaminen. Mikäli koulu-kiinteistöä ei tarvita, niin sijoittaminen muihin tehtäviin jää valtion asiaksi. Osa voisi sijoittua kunnan muihin kouluihin.

Mikäli harjoittelukoulut jatkaisivat toimintaansa kunnallisena kouluna, olisi mielekäs-tä siirtää kiinteistöt kunnan omistukseen. (ks. kpl 5.1.2). Samoin neuvoteltaisiin henkilö-kunnan siirtymisestä kunnan palvelukseen siellä noudatettavin työ- ja virkaehdoin. Tämä tarkoittaisi sitä, että harjoittelukoulujen sijaintikuntien tulisi tarkistaa omia virkasääntöjään siten, että em. siirto kunnan koululaitokseen virkoja haettavaksi julistamatta voidaan tehdä. Tässä tapauksessa oppilaitakaan ei tarvitsisi siirtää muihin oppilaitoksiin. Myös harjoittelun to-teuttamisen kannalta olisi selkein ratkaisu keskittää harjoittelu yhteen tai muutama koulun.

5.2.2 Ohjatun harjoittelun ulkoistaminen

Täysin ulkoistettua harjoittelua, jossa harjoittelukoulut ovat joko lakkautettu kokonaan tai siirtyneet osaksi kunnan koulutointa on hankalaa kuvitella. Kuntien olisi äärimmäisen vai-kea motivoitua yhteistyöhön sen jälkeen, kun kunnallistamisesta on aiheutunut mittava lisälasku. Osittain ulkoistettu harjoittelu tarjoaisi kuntien kannalta helpomman tien lähteä yhteistyöhön yliopistojen kanssa. Perusrakenteet säilyisivät vakaina ja kunnallista koulu-tointa käytettäisiin harjoittelun monipuolistamiseen.

Seuraavassa on tarkasteltu kunnalle tulevia toimenpiteitä harjoittelun kumppanuusstra-tegian muodossa. Se soveltuu molempiin ulkoistamisvaihtoehtoihin. Visiossa *todetaan* mi-hin pyritään, strategiassa kerrotaan miten päämäärään päästään ja kriittiset menestystekijät tarkoittavat seikkoja, jotka ovat onnistumisen kannalta avainasioita.

Visio

Ohjatun harjoittelun toteuttamisesta tulee yliopiston ja kuntien välisen yhteistoiminnan keskeinen elementti. Ostopalvelusta rakentuu kumppanuusohjelma, jossa palveluja voidaan tuottaa vastavuoroisesti. Harjoittelun ympärille rakentuva verkosto on osana seutukunnal-lista yhteistyötä. Opettajien täydennyskoulutus, harjoittelijoiden sijaispankki ja yhteiset kansainväliset projektit ovat eräitä esimerkkejä, miten laaja seudullinen yhteistyö ja yliopis-ton opetusharjoittelun järjestäminen kohtaavat.

Opettajaksi opiskelevat tutustuvat kouluun työyhteisön jäsenenä. He oppivat käytän-ön kautta opettajan ammattia sekä näkevät erilaisia kouluja. Lisäksi heillä on mahdolli-suus harjoittelun yhteydessä tutustua koko kuntaorganisaation toimintaan.

Strategiat

Sopimukset

Yliopiston ja kunnan on tehtävä sopimus siitä, miten ohjattu harjoittelu tullaan järjestä-mään. Monissa maissa mm. Norjassa, Yhdysvalloissa ja Irlannissa on ollut yliopistojen ja koulujen yhteistyösopimuksia. Näistä on saatu positiivisia kokemuksia.

Yliopistojen ja koulujen yhteistyö on todettu monella tavalla kehittäväksi molemmille osa-puolille. Negatiivisina ilmiöinä näissä kokemuksissa tulivat esille osapuolten sitouttaminen. Myös Helsingin alueen kenttäharjoittelun kokemuksissa – jos kielteisiä seikkoja löytyi – ne

liittyivät koko kouluyhteisön sitoutumiseen.

Kunnallisessa harjoittelussa on kysymys laajamittaisesta toiminnasta, joten harjoittelun käytännön toteuttamista ei voi jättää vain yksittäisten koulujen ja opettajankoulutuslaitoksen yhteistyösopimuksen varaan. Korkeakoulujen on neuvoteltava kuntien kanssa järjestettävän harjoittelun laajuudesta, osallistuvista kouluista ja muista asiaan liittyvistä seikoista (ks. liite 6). Kunta puolestaan hinnoittelee palvelunsa ja asettaa omat ehtonsa. Hinnoitteluun vaikuttavat luonnollisesti työmarkkinajärjestöjen sopimukset opetusharjoittelun ohjauskorvauksista. On huomioitava, että kunnan tarjoama tuote ei ole valmis, vaan toteuttamisessa tarvitaan yhteistyötä yliopiston kanssa. Lisäksi kunnat voivat vastavuoroisesti saada hyötyä mm. täydennyskoulutuksen järjestämisessä.

Harjoittelupaikkojen järjestäminen

Kunnan on sitouduttava työnantajana siihen, että harjoittelupaikkoja on riittävä määrä käytettävissä. Kunnan johtosääntöön on kirjattava menettelytavat siitä, kuka päättää harjoittelukiintiöistä kunnan tasolla kuka koulun tasolla. Tällä hetkellä rehtori päättää opetusharjoittelijan ottamisesta kouluun. Harjoittelun siirtyessä kunnan koulutoimeen harjoittelijoiden kouluun ottaminen täytyy olla koordinoitumpaa.

Opettajankoulutuslaitos ja kunnan sivistystoimi sopivat harjoittelun käytännön järjestelyistä: mitkä koulut ovat mukana, kuinka paljon harjoittelijoita jne. Koulujen tasolla opettajankoulutuslaitoksen lehtorit ja kouluissa ohjaavat opettajat laativat harjoittelun suunnitelman.

Harjoittelun toteuttaminen koulun tasolla

Kouluissa harjoittelu tulee esille monella eri tasolla. Opetuksen lisäksi myös harjoittelijoiden koulutus tulee osaksi koko koulun tehtäväkenttää. Kehityskeskusteluissa eri tasoilla käydään läpi koulutustarpeet sekä sovitaan myös harjoitteluun liittyvistä kysymyksistä (harjoittelijamäärät ym.). Koulujen vuosittaiseen työsuunnitelmassa kirjataan harjoittelun toteuttaminen omana lukunaan.

Kunnan koululaitoksessa ei ole varauduttu harjoittelijoiden ohjaukseen, joten kouluista puuttuvat tällä hetkellä tähän tarkoitukseen sopivat tilat. Kunnilla ei ole mahdollisuuksia lähteä rakentamaan olemassa oleviin koulurakennuksiin riittäviä pienryhmätiloja. Tässä tilanteessa harjoittelun hajauttamien useampaan kouluun auttaa tämän ongelman ratkaisemisessa.

Kriittiset menestystekijät

Ohjaavien opettajien rekrytointi ja koulutus

Ohjaavien opettajien rekrytoinnin tulee perustua vapaaehtoisuuteen. Palkkapolitiittisten ratkaisujen avulla harjoittelun ohjaus voidaan tehdä opettajille tavoiteltavaksi, mutta opettajan virkaan liittyvänä velvollisuutena sitä ei voi pitää tämän hetken säädösten perusteella. Henkilökohtaiseen palkkausjärjestelmään siirtyminen antaisi tähän hyvän mahdollisuuden. Harjoittelua ohjaaville opettajille voidaan maksaa työn vaativuuden perusteella korotettua palkkaa. Vastaavasti myös koko koululle, jossa harjoittelua järjestetään voi työnantaja myöntää ylimääräistä opetusresursseja.

Ohjaavien opettajien koulutuksen järjestäminen on tulosten kannalta tärkeä asia. Opettajankoulutusyksikkö ja/tai harjoittelukoulun lehtorit ovat parhaita asiantuntijoita tämän tehtävän hoitamiseen. *Kenttäkoulujen ohjaavien opettajien täydennyskoulutukseen voidaan kytkeä työharjoittelu. Kun opettaja lähtee täydennyskoulutukseen, sijaiseksi tulee harjoittelija.*

Harjoittelukoulujen opettajien sitouttaminen ja hyödyntäminen

Uudessa tilanteessa hyödynnetään kaikkia käytettävissä olevia resursseja. Harjoittelukoulujen opettajia voidaan käyttää muiden ohjaavien opettajien kouluttajina. Lukiossa ja yläkoulussa voitaisiin perustaa ainetiimejä, joiden vetäjinä harjoittelukoulujen opettajat voisivat toimia. Alakoulussa on mahdollista rakentaa vastaavia tiimejä eri luokka-asteille.

Harjoittelun koordinointi

Ohjatun harjoittelun toteuttaminen vaatii lisäksi yhden tai useamman koordinaattorin huolehtimaan käytännön järjestelyistä (esimerkiksi kaksi koordinaattoria opettajankoulutuslaitoksesta järjestelmään asiaa yliopiston puolelta ja lisäksi yksi yhdyshenkilö kunnan tasolla). Koordinaattoreiden tehtävänä on huolehtia, että harjoittelun alkaessa kaikilla harjoittelijoilla on harjoittelupaikka.

6 Toimenpidesuosituksia

Pääosa opettajankoulutukseen kuuluvasta ohjatusta harjoittelusta suositellaan pedagogisin perustein edelleen tapahtuvaksi yliopistojen harjoittelukouluissa.

Kenttäharjoittelukäytäntö vakiinnutetaan siten, että kenttäharjoittelun osuus on noin kolmasosa kaikesta ohjatusta harjoittelusta.

Opettajankoulutuksesta vastaava yksikkö rakentaa koulu- ja ohjaajaverkoston kenttäharjoittelun toteuttamiseksi.

Kenttäharjoittelukoulujen ohjaajille suunnitellaan koulutuskokonaisuus yhteistyössä yliopistojen opettajankoulutuksesta vastaavan yksikön ja harjoittelukoulujen kanssa. Harjoittelukoulujen opettajien asiantuntemusta hyödynnetään koulutuksessa, joka voi samalla olla osa opettajien täydennyskoulutusta.

Ohjatun harjoittelun järjestämiseksi opettajankoulutuksesta vastaavaan yksikköön perustetaan yhteistyöelin, jossa ovat edustettuina koulutuksen kokonaisuuden järjestäjä, harjoittelukoulujen edustajat ja kenttäharjoittelukoulujen edustajat. Tämä yhteistyöelin vastaa ohjatun harjoittelun suunnittelusta ja toteuttamisesta sille osoitetun rahoituksen perusteella. Yhteistyöelimen johtajana toimii opettajankoulutusohjelman kokonaisuudesta vastaava koulutuksen johtaja. Jokaisella opettajankoulutusohjelmalla on oma yhteistyöelin.

Ohjatun harjoittelun yhteistyöelimen tehtäviin kuuluu myös harjoittelun tutkimus- ja kokeilutoiminnan kehittäminen sekä harjoittelukouluissa että kenttäkouluissa.

Liite 1. Opettajankoulutuksesta aiheutuvat kokonaismenot

	TP 2005		TP 2005 Kokonais- menot euroa	Kokonais- menot kouluttain euroa	Menot ilman opettajankoulutusta (OPH:lle ilmoitettu)		Opekoul. Palkka- menot euroa	Opekoul. Kokonais- menot euroa	Opekoul. % palkka- menoista	Opekoul. % kaikista menoista	Ohjaus- tunnin kokon. hinta euroa/vwh	Ohjauksen kokonais- hintaa euroa/opis
	Palkka- menot euroa	menot euroa			Palkat	Kokonais						
Pohjana tilinpäätös 2005 ja OPH:lle ilmoitetut luvut												
Helsingin normaaliyseo	3723171	5465039	5465039		3154862	4436510	568309	1028529	15,26	18,82	5130	5195
HY:n Viikin normaalikoulu	3804262	5130329	5130329	7990412	5251578	7158756	378061	831656	6,72	10,41	3585	3261
ala-aste	1825377	2860083	2860083									
Hämeenlinnan normaalikoulu	1672972	2678810	2678810		1457467	2358826	215505	319984	12,88	11,95	3902	3368
Joensuun normaalikoulu	3427300	5155990	5155990	7728731	4344857	6801380	622273	927351	12,53	12,00	3832	4458
ala-aste	1539830	2572741	2572741									
Jyväskylän normaalikoulu	4072258	5751042	5751042	8851680	4803129	7222558	1111388	1629122	18,79	18,40	3696	5013
ala-aste	1842259	3100638	3100638									
Kajaanin normaalikoulu	1381504	2200342	2200342		1165948	1869632	215556	330710	15,60	15,03	3902	4134
Lapin YO:n harjoittelukoulu	1713946	2814648	2814648		1442797	2381801	271149	432847	15,82	15,38	4026	6558
Oulun normaalikoulu	3768468	5310555	5310555	7978055	4452086	6578008	992159	1400047	18,22	17,55	4115	5623
ala-aste	1675777	2667500	2667500									
Rauman normaalikoulu	1282447	2368646	2368646		1072811	1993126	209636	375520	16,35	15,85	5928	3953
Savonlinnan normaalikoulu	1536653	2416721	2416721		1425087	2209013	111566	207708	7,26	8,59	2473	3055
Tampereen normaalikoulu	3763377	5350253	5350253		3437752	4576785	325625	773468	8,65	14,46	5996	5729
Turun normaalikoulu	3072142	4713083	4713083	7400485	4389873	6483046	264887	917439	5,69	12,40	2849	3219
ala-aste	1582618	2687402	2687402									
Vasa övningsskola	3385253	5329339	5329339	7707263	4675045	7149654	323816	557609	6,48	7,23	2522	2874
ala-aste	1613608	2377924	2377924									
Yhteensä	46683222	70951085	70951085		41073292	61219095	5609930	9731990	12,02	13,72		

Perusasteen käyttökustannukset harjoittelukouluissa ja sijaintikunnissa 2005

Taulukko 1. Käyttökustannukset opetuksenjärjestäjittäin (euroa/oppilas) ilman sairaala- ja vammaisopetusta

Opetuksen järjestäjä	Oppi- las- määrä	Ope- tus	Majoi- tus ja kulj.	Oppi- las- ruo- kailu	Muu oppi- las- huolto	Sis. hal- linto	Kiint. yllä- pito	Yht. (ilman pieniä hankk.)	Muutos % ed vuod	Pienet hankk
Helsingin normaalilyseo	295,5	6 323	21	410	39	984	1 781	9 558	-8	16
Helsingin yliop.Viikin norm.ko	662,5	5 152	65	240	56	274	148	5 934	-31	62
Hämeenlinnan normaalikoulu	367,5	3 991	20	354	23	250	2 027	6 664	3	47
Joensuun normaalikoulu	564,5	5 053	110	323	85	422	2 009	8 003	-2	317
Jyväskylän normaalikoulu	642,5	5 201	84	369	48	611	2 248	8 561	-1	24
Kajaanin normaalikoulu	279,5	4 065	19	378	59	589	1 524	6 633	6	0
Lapin yliopiston harj. koulu	360,0	3 851	21	345	15	708	2 018	6 959	-3	0
Oulun normaalikoulu	507,0	6 106	11	366	57	1 007	1 959	9 506	0	37
Rauman normaalikoulu	223,5	5 149	0	472	0	839	3 298	9 758	8	0
Savonlinnan normaalikoulu	294,0	4 801	129	390	0	412	1 994	7 726	14	0
Tampereen normaalikoulu	320,0	6 401	30	383	56	615	2 464	9 949	14	31
Turun normaalikoulu	625,5	5 220	0	390	83	475	1 678	7 845	1	0
Vasa övningsskola	442,5	5 998	108	444	119	829	1 817	9 315	7	718
<i>Yhteensä tai painotettu ka</i>	5 584,5	5 209					1 801	8 070		

Taulukko 2. Harjoittelukoulujen sijaintikunnat

Helsingin kaupunginhallitus	40 039	3 677	125	342	217	352	948	5 661	7	97
Hämeenlinnan kaupunginhallitus	4 708	3 254	64	372	166	194	589	4 639	1	72
Joensuun kaupunginhallitus	4 970	3 222	179	388	118	306	616	4 829	5	28
Jyväskylän kaupunginhallitus	6 564	3 554	69	332	219	317	735	5 225	7	0
Kajaanin kaupunginhallitus	3 684	3 670	115	456	80	251	631	5 202	1	62
Rovaniemen kaupunginhallitus	3 011	3 601	64	368	198	193	702	5 126	5	81
Oulun kaupunginhallitus	12 079	3 673	116	301	160	483	612	5 345	6	99
Rauman kaupunginhallitus	3 530	3 469	120	494	194	195	859	5 331	5	0
Savonlinnan kaupunginhallitus	2 265	3 398	203	367	231	171	623	4 993	5	261
Tampereen kaupunginhallitus	17 555	3 545	56	354	153	342	540	4 990	4	65
Turun kaupunginhallitus	14 003	3 317	90	403	77	423	784	5 095	5	357
Vaasan kaupunginhallitus	5 249	3 422	97	445	179	439	658	5 240	5	204
<i>Yhteensä tai painotettu ka</i>	117 652	3 546					755	5 291		

Taulukko 3. Oppilaskohtaisen kokonaiskustannuksen suhde

Oppilaskohtaisen kokonais- kustannuksen suhde	Sijaintikuntien vastaavaan menoon	Sijaintikuntien kustannusten keskiarvoon
Helsingin normaalilyseo	1,69	1,81
Helsingin yliop.Viikin norm.ko	1,05	1,12
Hämeenlinnan normaalikoulu	1,44	1,26
Joensuun normaalikoulu	1,66	1,51
Jyväskylän normaalikoulu	1,64	1,62
Kajaanin normaalikoulu	1,28	1,25
Lapin yliopiston harj. koulu	1,36	1,32
Oulun normaalikoulu	1,78	1,80
Rauman normaalikoulu	1,83	1,84
Savonlinnan normaalikoulu	1,55	1,46
Tampereen normaalikoulu	1,99	1,88
Turun normaalikoulu	1,54	1,48
Vasa övningsskola	1,78	1,76
Harjoittelukoulujen kustannusten keskiarvon suhde		1,53

Taulukoista 1 ja 2 painotettujen keskiarvojen suhde harjoittelukoulut/sijaintikunnat

Opetus 1,47

Tilat 2,39

Liite 3. Lukion käyttökustannukset harjoittelukouluissa ja sijaintikunnissa 2005

Taulukko 1. Käyttökustannukset koulutuksenjärjestäjittäin (euroa/opiskelija)

	Opis- keli- joita	Ope- tus	Oppi- las- ruo- kailu	Muu oppi- las- huolto	Sis. hallin- to	Kiint. yllä- pito	Yht. (ilman pieniä hankk.)	Muutos % ed. vuod.	Pienet hank- keet
Helsingin normaalilyseo	254	4 635	403	40	719	1 341	7 138	4	11
Helsingin yliop.Viikin norm.ko	244	6 201	364	0	2 720	1 872	11 157	32	0
Joensuun normaalikoulu	349	4 347	313	52	407	1 743	6 862	-2	0
Jyväskylän normaalikoulu	274	4 771	359	58	585	1 681	7 454	0	18
Oulun normaalikoulu	245	4 996	370	60	881	1 228	7 535	3	45
Tampereen normaalikoulu	254	3 920	389	56	395	1 582	6 341	-3	20
Turun normaalikoulu	249	5 126	388	83	433	1 527	7 557	13	0
Vasa övningsskola	336	5 370	442	72	712	2 448	9 043	4	28
<i>Yht. tai painotettu ka</i>	2 205	4 905				1 711	7 868		

Taulukko 2. Harjoittelukoulujen sijaintikunnat

Helsingin kaupunginhallitus	9 475	3 440	306	0	391	640	4 776	4	25
Joensuun kaupunginhallitus	1 378	3 281	276	2	322	393	4 274	6	8
Jyväskylän kaupunginhallitus	2 108	3 041	209	0	323	430	4 003	6	0
Oulun kaupunginhallitus	3 575	3 629	281	11	537	432	4 889	5	149
Tampereen kaupunginhallitus	3 532	3 556	353	21	437	475	4 841	11	17
Turun kaupunginhallitus	4 238	2 978	251	0	454	547	4 231	6	176
Vaasan kaupunginhallitus	1 089	3 463	285	0	607	377	4 731	-3	66
<i>Yht. tai painotettu ka</i>	25 395	3 365				530	4 617		

Taulukko 3. Oppilaskohtaisen kokonaiskustannuksen suhde

	sijaintikuntien vastaavaan kustannukseen	sijaintikuntien kustannusten keskiarvoon
Helsingin normaalilyseo	1,49	1,55
Helsingin yliop.Viikin norm.ko	2,34	2,42
Joensuun normaalikoulu	1,61	1,49
Jyväskylän normaalikoulu	1,86	1,61
Oulun normaalikoulu	1,54	1,63
Tampereen normaalikoulu	1,31	1,37
Turun normaalikoulu	1,79	1,64
Vasa övningsskola	1,91	1,96
Harjoittelukoulujen kustannusten keskiarvon suhde		1,70

Taulukoista 1 ja 2 painotettujen keskiarvojen suhde, Harjoittelukoulu/sijaintikunnat, Opetus 1,46, Tilat 3,23

Sopimus opettajankoulutusta koskevasta yhteistyöstä kenttäkouluverkoston puitteissa

Espoon kaupungin suomenkielinen opetustoimi ja Helsingin yliopisto, jota edustaa käyttäytymistieteellinen tiedekunta, ovat tehneet seuraavan sopimuksen opetusharjoittelua koskevasta yhteistyöstä:

- 1 Käyttäytymistieteellinen tiedekunta saa jäljempänä määrätyllä tavalla käyttää Espoon kaupungin suomenkielisen opetustoimen oppilaitoksia/kouluja opetusharjoittelun ympäristöinä.
- 2 Yhteistyön perustana on käyttäytymistieteellisen tiedekunnan opettajankoulutuksen opetussuunnitelma ja siinä ohjattuun harjoitteluun liittyvät osat. Tiedekunta perehdyttää oppilaitoksen johtajan ja ohjaukseen osallistuvan henkilökunnan opetusharjoittelun tavoitteisiin ja toteutukseen.
- 3 Espoon kaupungin suomenkielisen opetustoimen
  - a kenttäkoulun rehtori järjestää opiskelijoille ja heidän opintojaan ohjaaville opettajille tämän sopimuksen mukaiset toimintaedellytykset.
  - b kenttäkoulun rehtori välittää informaatiota henkilökunnalleen yhteistyöhön liittyvistä asioista.
- 4 Käyttäytymistieteellinen tiedekunta
  - a huolehtii Espoon kaupungin suomenkielisen opetustoimen kenttäkoulujen henkilökunnan koulutuksesta ohjaavan opettajan tehtäviin.
  - b maksaa palkkion ohjaustyöstä yliopistossa noudatettavien palkkioperusteiden mukaisesti suoraan opettajalle ja rehtorin pitämistä ryhmäohjauksista rehtorille. Maksuperusteita voidaan tarkistaa sopimuskauden aikana.
  - c maksaa Espoon kaupungin suomenkielisellä opetustoimella sopimuskaudella työaikana tapahtuvaan kenttäkouluverkoston kokopäiväkoulutukseen osallistuneiden opettajien yhteisesti hyväksyttävät sijaiskustannukset

5 Yhteistyön toimintamalli

- a Yhteistyötä ylläpitävät yliopiston opetusharjoittelusta vastaavat henkilöt sekä oppilaitoksen tai koulun yhdyshenkilö tai rehtori.
- b Käyttäytymistieteellisen tiedekunnan opettajat ja koulujen ohjaavat opettajat arvioivat ja kehittävät yhdessä opetuksen ja ohjaustyön tavoitteita, sisältöjä ja toteutusta.
- c Yhteistyön puitteissa tiedekunnan opettajat ja opiskelijat sekä oppilaitoksen johtaja ja ohjaustyötä tekevä henkilökunta voivat osallistua toistensa toimintaan liittyvien koulutus-, tutkimus- ja kehittämisprojekteihin erikseen sovittavalla tavalla.

6 Ohjatun harjoittelun aikana

- a koulun ohjaava opettaja vastaa opetusharjoittelijan toiminnasta, opetusryhmästä ja koulun opetussuunnitelman noudattamisesta.
- b opetusharjoittelijaa koskee sama salassapitovelvollisuus kuin koulun henkilökuntaa.
- c opetusharjoittelijalla on mahdollisuus oppilaitoksen rehtorin kanssa yhdessä sovitulla tavalla
  - olla osa opettajayhteisöä
  - seurata koulun oppitunteja
  - opettaa oppilasryhmiä ohjaavan opettajan seurannassa ja saada siitä yksilöityä palautetta
  - osallistua koulun toimintaan
- d opetusharjoittelijan veloitteena on noudattaa opettajankoulutuksen opetussuunnitelmassa ja opetusharjoittelutiedotteissa annettuja ohjeita. Tiedekunta pitää huolta siitä, että opetusharjoittelija on tietoinen kohdissa b. ja d. esitetystä sitoumuksista ja veloitteista.

7 Voimassaoloaika: 17.11.2004–31.12.2006

OPETUSMINISTERIÖ

Undervisningsministeriet

MINISTRY OF EDUCATION

Ministère de l'Éducation

ISBN 978-952-485-339-2

ISSN 1458-8102

Julkaisumyynti / Bokförsäljning

Yliopistopaino / Universitetstryckeriet
PL 4 / PB 4 (Vuorikatu 3 / Berggatan 3)
00014 Helsingin Yliopisto / Helsingfors Universitet
puhelin / telefon (09) 7010 2363
faksi / fax (09) 7010 2374
books@yopaino.helsinki.fi
www.yliopistopaino.helsinki.fi